

No 21 · 15 MEI 1962 · 50 CENT

tonc | tonc

HET ENIGE INDISCHE BLAD TER WERELD

 STICHTING INDISCHE DOCUMENTEN

De afstand tussen mij en jou wordt steeds groter. Ingezonden artikelen, waarvan je me verzekerde dat ze goed zijn, zijn na maanden nog steeds niet geplaatst. Een enkel bezoekje zit er niet meer bij. Als dat over de hele linie zo gaat, stort Tong-Tong tóch weer in elkaar".

E.

Dit is inderdaad bedroevend. Weet je dat het me vaak nachtenlang achtervolgt als een soort schuldbesef? Ik roep vriendschappen en activiteiten op en dan laat ik ze liggen! Ik weet nachts geen oplossing. Ik heb tienduizend contacten. Als ik daar maar één procent van onderhoud door een avondje te komen babbelen, ben ik er honderd dagen achterteen mee kwijt. En pas na honderd dagen komt nummer één weer aan de beurt. En 9.900 krijgen nooit een beurt. En dan heb ikzelf geen enkele eigen avond. Weet je dat ik zelden of nooit naar de bioscoop ga, hoogstzelden naar andere vormen van amusement of ontwikkeling? Dat van de niet-bezoek-avonden er gemiddeld drie per week „op“ gaan aan vergaderingen en twee aan werk? Dit is onmogelijk bij te houden.

Dito met ingezonden stukken. We krijgen er gemiddeld (grote en kleine) drie honderd per maand en kunnen er maar zestig van plaatsen. Zelfs met strenge selectie komen we er met Tong-Tong niet uit. Veel „bewaren“ we dus voorlopig omdat we hopen ze eens gebundeld in pockets uit te geven. Ook hopen we met 20.000 abonnees een Tong-Tong te kunnen betalen van 32 of meer pagina's. Dan kunnen we veel meer plaatsen... en krijgen misschien dubbel zoveel en raken wéér vast. Het moet ook daarheen gaan dat het contact niet meer gevoeld wordt met Tjalie, maar met Tong-Tong. Net zoals niemand ernstig verlangt om zijn redacteur van de NRC, Parool, Vaderland, enz. enz. te spreken, maar aan de krant genoeg heeft.

Weet je, ik ken verreweg de meeste briefschrijvers en inzenders van artikelen óók niet persoonlijk en zou ze héél graag willen ontmoeten. Kan niet, maar toch ken ik ze en zijn ze me dierbaar. Zou het in omgekeerde richting ook kunnen? Dan hoeft Tong-Tong niet „in te storten“.

*

„De geruchten dat je weggaat, blijven vanbonden. Je spreekt ze niet tegen en je ontkent ze ook niet. Op zo'n manier verdwijnt alle vertrouwen in een toekomst van Tong-Tong. Wie besteedt zijn geld en energie aan iets wat niet zeker is?“

Mevr. R. de V.

Welke moeder besteedt niet al haar geld en energie aan kinderen, van wie ze ook niet weet of ze niet vroeg zullen sterven? Of weglopen? Of voor korte of lange tijd wegblijven? Wie gaat een huwelijk of vriendschap niet aan, omdat het object van de genegenheid sterfelijk en onzeker is? Wie bedankt voor zijn dagblad of zijn weekblad omdat de redacteur elk ogenblik vertrekken kan?

Ik heb herhaaldelijk in Tong-Tong gezegd dat ik dit werk nooit in de steek laat. Ik zal voor dit werk vaak voor korte of lange tijd weg moeten zijn. Ik zal voor deze plichtsopvatting veel moeten reizen. En Tong-Tong zal dat niet betalen. Dat zal mijn schrijverspen doen.

Wat zal de toekomst brengen? Welke grote verschuivingen zijn op til? Hoevelen van ons zullen van standplaats veranderen, ja ook van nationaliteit? Zijn ze dan „weg“? T.a.v. veel lezers heb ik het gevoel een vader te zijn, die niet even de deur uit kan gaan of de kinderen barsten in luid geweeklaag uit omdat ze niet alleen willen zijn.

Vele meten mij met de maatstaf die voor hen zelf aangelegd moet worden. Hoeveel brief-

kaartjes hebben wij niet ontvangen met een „Verzoek mij af te schrijven als abonnee wegens vertrek“. Rang rang, rang! Hoe vaak moeten wij aanhoren: „Als ik de kans krijg om me te vestigen in Spanje (Canarische Eilanden, de West, Amerika, Indonesië, enz. enz.), saluut hoor Tjalie!“

Mopper ik daar ooit over? Ik weet immers dat ze straks in hun nieuwe vaderland weer contact met ons zoeken, vooral als het slecht gaat? Dan zoek ik ze op; help een band te organiseren. Dat moet, dat moet. Wij zijn onze broeders hoeder. Niet met kettingen, maar met vriendschapsbanden. En die moeten LOS zijn!

T. R.

DE WEG

„Met het nummer van T.T. (van 30|3) heb je met de voorplaat wel precies in de roos geschoten. Ik ging deze weg voor het laatst — hoewel de betekenis door allerlei soesab van de laatste dagen niet geheel tot mij doordrong — op 19 februari 1952... na 24 jaren. Ik zie het alles nóg, maar ik roep het liever zo weinig mogelijk in mijn gedachten terug. Op het moment zelf voelde ik te weinig dat hiermede een periode van „leven“ werd afgesloten, misschien ook was er wel een gevoel van „bevrijding“ omdat vele onaangenaamheden, zoals die er in die dagen over en weer waren, veel moois van het tropenleven hadden weggenomen.

Ik ging de weg die je hebt afgebeeld met nog een knaap; hij was na de oorlog gekomen, een OVW'er, die een baan had gekregen en niet naar Holland was teruggekeerd. Hij vond het verschrikkelijk om weg te gaan en bij ging met mij dezelfde weg, deze weg van zoveel geluk maar ook van zoveel stil verdriet. Wij hebben niet gevochten om te mogen blijven; het zou ook geen zin gehad hebben, het zou de tegenstellingen alleen nog maar meer verscherpt hebben. Men zou een novelle kunnen schrijven over deze weg naar Priok. „De Weg“. Er moeten er onder ons zijn die dat kunnen, zoals duizenden novellen over Indië geschreven kunnen worden. Ik zou tegen een ieder die in dit land heeft gewoond en het oprecht heeft liefgehad willen zeggen: eens is dit alles historie; eens zal er misschien niemand om U heen zijn met wie U over deze mooiste tijd van uw leven kunt praten... en dan zijn het de kostbaarste herinneringen. Bewaar ze en vertel ervan aan ieder die erover horen wil!

Aan dit alles dacht ik, Tjalie, toen ik deze foto van de Priokweg zag“.

J. H. KERBERT

*

Uit bovenstaande ontboezeming van de heer Kerbert spreekt een geest die typerend is voor de Indischman. Het treft ons steeds weer. Het stille verdriet dat moedig wordt weggeslikt en dat toch niet leidt tot gevoelens van wrok of bitterheid, het meten met één blinde maat. Eerder een houding van subtiel verdraagszaamheid, een rustig beschouwende kijk op menselijke verhoudingen, die alleen maar te vinden zijn bij en helemaal begrepen worden door mensen die werkelijk ruim geleefd hebben. Dat impliceert terugkijken op het verleden zonder vertroebeling door tijdelijke rancunegevoelens, en tegelijkertijd de moed en het vermogen om vèr vooruit te zien. Door de eeuwen heen is deze levensbeschouwing het kompas geweest naar een betere verstandhouding tussen de mensen; heeft bruggen geslagen over kloven die onoverbrugbaar schenen.

Zolang deze geestesgesteldheid een deel van ons diepste wezen blijft, lezers, djangan ta-coet wij zullen er wèl bij varen overal ter wereld!

Rt.

BIJ DE VOORPLAAT:

Elke jonge generatie kan het begin zijn van een nieuw tijdperk vol nieuwe ideeën. Sinds de Grote Ontdekkingsreizen, die als geen andere beschaving een algehele omspanning hebben gebracht van de gehele aarde en een nauw contact tussen alle rassen en volken van alle windstreken, hebben miljoenen en nog eens miljoenen jonge mensen met verschillende huidskleur, verschillend geloof, verschillende zeden en gewoonten, elkaar gevonden in een nieuw verbond van rijper en wijder wereldblik. En uit al deze eerste vormen van jong en schuchter geluk zijn tenslotte geheel nieuwe vormen van cultuur gegroeid, die de vele verouderde conflicten overvleugeld hebben. Kolonialisme wijkt voor broederschap in het verlangen niet langer één elkaar, maar vooral van elkaar te leren. Het verlangen naar bezit maakt plaats voor verlangen naar begrip. Duizenden jaren hebben de behoudzuchtige volken en beschavingen elkander slechts ontmoet op het zwaard. Nu ontmoeten zij elkaar met de vriendenband en de huwelijksband. Onbekende, onbetekenende, nog „veel te jonge“ mensen. En nochtans scheppen zij de Wereld van Morgen. Veel heil op uw levenspad!

T. R.

Foto voorplaat: LEONARD FREED.

tong tong

6e JAARGANG No. 21

Onafhankelijk Indisch Tijdschrift
Prins Mauritslaan 36 - Den Haag
Tel. 542.542 - Giro 6685

Verschijnt:

de 15de en 30ste van elke maand

Prijs: per nummer: ..... f 0.50

per kwartaal ..... f 2.50

per halfjaar ..... f 5.—

per jaar ..... f 10.—

Betaling geschiedt altijd VOORUIT

ABONNEMENTEN BUITENLAND
(per jaar):

Australië:

p. luchtpost: f 43.-; p. zeepost: f 15.-
Nieuw-Zeeland, Zd. Afrika, Brazilië:

p. luchtpost: f 33.-; p. zeepost: f 15.-
Nieuw-Guinea, Canada, U.S.A.:

p. luchtpost: f 27.-; p. zeepost: f 15.-
Suriname, Antillen:

p. luchtpost: f 21.-; p. zeepost: f 15.-
West-Europese landen:

p. luchtpost: f 15.-

Agente voor Canada: Mevr. E. le Sueur-Zimmer, 1 Richview Side Road, RR 1 Islington, Ontario, Canada.

Agent voor Amerika: Roy J. Steevensz, 7919 Chatfield Ave, Whittier, Cal., U.S.A.

Uitgave GAMBIR

Uitgeverij voor Oost en West

Onder redactie van
TJALIE ROBINSON

Zoekt op basis van de nuttige ervaringen in de Gordel van Smaragd nieuwe interesses in Nederland te wekken voor de Tropengordel

Voor Kandjeng Besars en Kandjeng Ketjils

CHRISTELIJK?

„Ik moet al mijn moed bij mekaar rapen om deze brief te schrijven... ik heb het altijd verschrikkelijk gevonden en zal het altijd blijven doen, anderen lastig te vallen met mijn moeilijkheden... en U krijgt toch al te veel aan te horen om nog te kunnen helpen, maar ik weet werkelijk niemand anders tot wie ik mij wenden moet...”

„Zoudt U mij kunnen zeggen of door de Tong-Tong-„club” wel eens de mogelijkheid is overwogen om een verzorgingsflat te stichten (laten bouwen) in Nederland? Ik bedoel geen tehuis voor oude mannen of vrouwen, maar een flat waarbij karweitjes uit handen worden genomen en een dagelijkse warme maaltijd wordt verstrekt?”

Noodbrieven komen bij Tong-Tong binnen met de regelmaat van een klok. Mensen die in ernstige geldelijke zorgen zijn gekomen, die alleen zijn en zonder hulp, die iets willen beginnen maar geen kapitaal hebben en geen kontakt, die gewoon zoeken naar een passende job, naar een mogelijkheid van emigratie, enz. enz. enz.

Daarnaast brieven met suggesties en verzoeken. Zou Tong-Tong niet dit of dat willen entameren?

Wij kunnen rustig en zonder enige zelfverheerlijking vertellen (en onze jaargangen bewijzen dat), dat geen Indisch kontakttlichaam zoveel geprobeerd heeft, zoveel plannen ontworpen en begonnen, zoveel opwekkingen doen horen, als wij. GEEN ANDER.

Wij hebben erg veel kunnen helpen. Grote werkgevers onder onze abonnees, Kamerleden, instantiehoofden bij ministeries weten hoe vaak en hoe schaamteloos Tjalie aan de telefoon gehangen heeft en brieven geschreven. Ik ben kampioen bedelaar. En een verdrietig kampioen daarbij: want hoe vaak is er niet geholpen kunnen worden.

Wat mij verbijstert is de onmacht en onwil van deze tienduizend lezerskernen van Tong-Tong om *gezamenlijk* iets te beginnen. Ieder is overtuigd van zijn eigen heils-idee en heeft maar weinig tijd en hulp over voor anderen... tot voor hem (haar) ook het noodlot aan komt kloppen. En hoe sterk kunnen wij nú zijn en hoe ver kunnen wij ons indekken in de toekomst, als wij de handen maar in elkaar slaan.

Een rijksdaalder per maand per gezin is werkelijk niet veel.

Tienduizend lezers is tienduizend riken per maand is f 25.000. In één jaar DRIE TON. In twee jaar ZES TON. Daarvoor kunnen wij een college van goede werkers in dienst nemen, dat snel leningen in noodgevallen in orde brengt, aanvragen voor credieten voor ondernemingen met kennis van zaken behandelt, bemiddeling verleent bij emigratiemogelijkheden, de eerste down-payment voor een eigen huis op tafel legt, enz. enz.

U heeft het niet nodig? NU niet, bedoelt U. Bent U machtiger dan God en het Lot? En als U dat inderdaad bent, wilt U dan niet wat afschuiven per maand om zwakke broeders en zusters te helpen? Nu of morgen? Is f 30— per jaar zo'n krankzinnig verlies? Aan allerlei onvoorzien en domme uitgaven geeft ieder mens per jaar tachtigmaal zoveel uit. En krijgt er NOOIT wat voor terug. Mooi idee? Moet Tjalie zich er weer voor spannen? Of Tong-Tong met zijn te kleine en onderbetaalde en overwerkte staf? Waarom is niet meer medewerking en persoonlijke inzet mogelijk? En dacht U werkelijk dat ik met mijn oproep succes zal hebben? Kijk naar het vaak zeer treurig resultaat van zoeveel acties

van die Don Quichote Tjalie. Kijk naar het resultaat van de inschrijving voor onze N.V. O nee er is niet te weinig. We hebben ons minium gehaald en starten er moedig mee. Tong-Tong heeft zich nog nooit en door niemand op zijn kop laten zitten. Maar het kon allemaal beter, sneller, solider, als we maar allemaal wakker en waakzaam waren. Voor onszelf en voor elkander.

Wat een prachtige naam voor een zo grote groep als de onze: TONG-TONG = HELPT ELKANDER. Wat een prachtig fonds zou het zijn: het NOOD-, ONDERNEMINGS- en BOUWFONDS TONG-TONG.

En ach men glimlacht alleen... Onze groep sterft uit... daarom eten we alles maar zelf op: onze galgenmaaltijd... en niemand heeft idee van en trek in het stichten van een Zaak, die nog honderd geslachten na ons een weldaad kan zijn voor vele verdrukten en hulpbehoevenden, GESTICHT DOOR INDISCHGASTEN.

„Een aandeeltje van de N.V. Tong-Tong? Nou goed, eentje dan omdat jij „so'n goeie fèn” bent. Maar je begrijpt dat ik voorzichtig zijn moet en dat ik mijn geld elders veel nuttiger besteden kan”. Ja, ik begrijp, ik begrijp, ik begrijp.

U ook. Ook U begrijpt alles heel goed. Maar waarom kunnen wij niets MAKEN?

T. R.

P.S. Weet U, dat als wij allen samen maar iets willen, wij in onze gelederen genoeg „kandjeng besars” zullen vinden, die direct zorgen voor goede opzet en efficiënte leiding? Toen we voor ons N.V.-tje (een paar tienduzendjes gestort) zochten naar competente figuren voor de Raad van Commissarissen, belde ik (boleh tjoba toch? Voor onze N.V. moet je alles proberen) een abonnee op, ex-president van één van de grootste handelslichamen in Indië. „Wilt U... enz. enz. „Het antwoord kwam zo eenvoudig en direct „Jazeker Tjalie!” dat ik bijna door de grond zonk van verbazing. Er kwam *natuurlijk* een uitnodiging bij: „Kom eens vertellen, wat de plannen zijn”. Adoeh! Bij een man die gewend was met millioenen om te gaan, aan komen draven met zo'n „gepatolde pritol” als

Op een dag werd ik in een winkel in Den Haag staande gehouden door een onbekende dame. Ze zei: „U kent mij niet, maar ik U wel. Ik wil U zeggen dat ik veel houd van Tong-Tong omdat U diep Christelijk denkt”.

Vóór ik verbouwereerd wat zeggen kon, was ze alweer verdwenen.

Ik weet niet wie dat ook denkt en in welke termen erover gedacht wordt. Daarom zal ik U iets vertellen.

Op mijn achttiende jaar „met een wolfshonger naar lectuur” stond ik eens bij een boekhandel allerlei boeken door te snuffelen, toen de Koran onder mijn handen kwam. Ik sloeg het boek open op een willekeurige plaats en las het eerste het beste vers:

„Zij die gelovig zijn en zij die het Jodendom belijden, en de Christenen en de Sabiërs, wie geloven aan Allah en de laatste dag, en heilzame werken bedrijven, voor hen is geen vrees en niet zijn zij bedroefd”.

Ik was stomverbaasd. Ik dacht dat de Islam een onverdraagzame en kafir-hatende godsdienst was. En ik vond genade en waardering op gelijke voet. Ik sloeg het boek peinzend dicht — maar niet helemaal. Ik las op de openliggende bladzij:

„Bij de dageraad,
En tien nachten,
En het evene en onevene,
En de nacht wanneer hij aankomt.
Is daarin niet een eed voor de bezonnene?”

Opnieuw was ik getroffen. Door de prachtige poëtische vorm van een zoveel omvattende eed. Ik kocht het boek terstond en heb er immer sindsdien in gelezen. Daarom kan ik U vertellen dat het eerste citaat is uit de tweede Sura (Al Bakara) en het tweede uit de 89-ste (Al Fadjr), en dat de Koran evenals de Bijbel wemelt van onzegbaar mooie spreuken en onovertroffen poëzie.

Nochtans weet ik niets af van de Islamitische dienst en heb geen verlangen Mohammedaan te worden. Maar is misschien mijn „Christelijk denken” verkeerd beïnvloed? Wil de onbekende dame mij dat schrijven? Ik zou het niet prettig vinden als zij een verkeerde opvatting had van mijn gedachten.

T. R.

Tong-Tong? Om kort te zijn: alles uitgelegd; „bèrès!” Tong-Tong heeft *veel* van zulke vrienden. Maar waar blijven de tienduizend? Eens maakte een leger van tienduizend een ontzaglijke zwerftocht door West-Azië. Xenophon heeft die tocht onsterfelijk gemaakt. Nu zijn er wederom tienduizend op een zwerftocht. En zij zeggen: „Wij gaan dood”. Minta ampon!

U kunt nu voor al Uw drukorders ook terecht bij

Tong Tong

Wij nemen de grootste en ook de allerkleinste (visitekaartjes, briefpapier, etc.) orders aan.

Bestellingen en informatie te richten aan: De Redactie

Visitekaartjes per 100 f 8,30
per 50 f 5,30

Briefpapier kwarto, bedrukt met naam en adres per 100 f 10,—
per 50 f 7,50

- ★ U betaalt niets meer dan waar ook
- ★ Er wordt aparte aandacht aan Uw werk besteed
- ★ U helpt Tong Tong opbouwen

Prijzen voor ander drukwerk en bestellingen bij redactie Tong-Tong

DE REDACTIE.

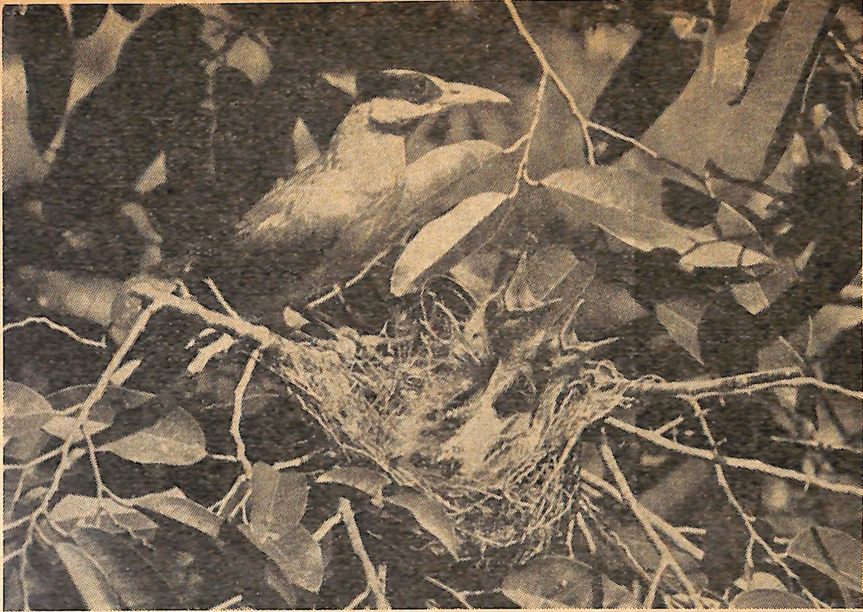

Foto uit: Loke Wan Tho „A Company of bird”

BRIEF UIT ENGELAND

Enige tijd geleden werd mij een stapeltje Tong-Tong's opgezonden. Opeens wist ik wat mij mankeerde! Heimwee en een soort schaamtegevoel omdat ik zo eigenlijk het verleden tracht te vergeten. After all: ben ik niet geboren in Bandoeng en daar opgeschoten voor 15 heerlijke en zonnige maar o zo korte jaren en woon nu al 8 jaren in Engeland? Ben in mijn typewriter geklommen en zou graag het volgende willen toevoegen als zijnde the honest opinion of si-Toet.

- 1) T.T. moet en mag niet ten onder gaan. In de verre toekomst zal het een waardevolle contributie tot history zijn. Wat mij wel eens treurig maakt is de gedachte dat onze achterkleinkinderen het alleen maar van horen-zeggen- of lezen willen kennen, that's to say life in the East.
- 2) Hartverwarmend hoe U tracht al de kleinzielige „lapswanserigheid” (excusez le mot!!) uit de wereld te stampen. Zover ik weet en gelezen heb, dat komt in andere bladen niet voor. Er zijn veel te weinig idealisten in de wereld. So keep going!
- 3) Wil abonné worden! Kan ik a crossed cheque for £ 2.— naar Giro 6685 opzenden? Please let me know as soon as possible. Zou graag wat meer willen geven maar mijn man en ik zijn voorlopig nog armoedzaaiers en het leven in Engeland is duur.

OUDE SOBATS

- 4) Zou graag helpen opbouwen. Zijn er Indische Nederlanders in Engeland. Have not come across a single one of them only „totok betoel”.

T.T. ziet er al heel aardig uit maar het moet nog mooier worden. Misschien in de toekomst in een „vertaling”. But what about „petjoh”? Untranslatable peh! Jammer seh!

Zou ook graag nog veel meer gedrukt willen zien betreffende Indische folklore en natuurlijk tip-top photo's plus coloured one's for instance in Geographical Magazine style. Well — who knows. One never can tell.

Wat ik mis hier in Engeland is een goede rijsttafel!! Chinese and Indian lekkernijen are just that little bit different.

Heb jongstleden „free-lance-writing” opgenomen. Tot nu toe geen succes maar heb juist een Indisch verhaal in elkaar geflanst voor a price contest. Mijn kennissen zeggen dat ik „te hoog vlieg”. Maar wat geeft dat.

Proberen-trachten-volhouden en niet op de kop laten zitten ook al heb je helemaal geen succes, dat maakt volgens mij het leven worth living. De aloverheersende wereldziekte is *APATHY* en iedereen die hier lijnrecht tegen in gaat, doet goed werk.

Bravo Tong-Tong. Poekoel teroes! And help people to mature from infantile and negative hatred into a positive acceptance of life!

JOYCE M. PAYNE, London

De Kapodang of Wielewaal *

In onze tuin staat een grote, hoge Ketapangboom en daarin heeft een paartje zijn nest gebouwd, bijna aan het uiterste puntje van een tak, waar zich nog een gaffel bevindt — dus veilig! — en het komvormige nest is daaraan opgehangen.

In het nest bevinden zich twee jongen, die nog pas hier en daar wat veren hebben, dus met recht nog „lelijke eendjes” vergeleken bij hun prachtig gekleurde ouders. Zo nu en dan laten ze een geluid horen, dat wel een beetje lijkt op het gemauw van een hese kat.

Daar strijkt een der ouders neer, geheel onverschillig voor de toeschouwer met kijker en brengt de jongen een paar grote, vette rupsen, die bijna met geweld in de keel der jongen worden geduwd. Zij houden, als zij groter zijn geworden, ook wel van vruchten, maar rupsen zijn hun lievelingskostje. Als dit gebeurd is zijn de jongen even stil en dan klinkt de zoete, aangehouden roep van de ouder-vogel.

Het klinkt als „whieow”, daarna gevolgd door een helder klinkend „tjoekoe-li-loew”. Hun volle jodel-tonen zijn echter zeer moeilijk weer te geven. Als ze echter verontrust worden laten ze een scherpe, raspande roep horen, zoiets als „tjwerr”, dat helemaal niet in har-

monie is met het zoete gefluit dat ze anders laten horen, en dat aantoonde dat „schoonheid” altijd ook nog een klein beetje van het „beest” bezit! Ja, de kapodang is werkelijk een schoonheid, dank zij zijn vorstelijke goudgele kleur, afgewisseld door de roetzwarte vleugels en zwarte staartpenen met gele toppen, zijn rose snavel, het oranje gekleurde oog en de brede, zwarte band, die aan de wortel van de snavel begint en als een hoefijzer achter langs de hele kop loopt, daarbij tevens de ogen omsluitend en de oranje kleur daarvan accentuerend.

Hij brengt niet alleen kleur aan het wat eentonige tropische groen, maar bekoort ook elk een door zijn welluidende roep.

In Batavia noemt men hem behalve *Tjelalong* ook wel *Poelavan*, dat een verbastering zou zijn van het Sanskriet-woord „*Koelavan*”, hetgeen „van vorstelijke afkomst” betekent. Ongetwijfeld heeft hij deze naam te danken aan zijn goudgele kleur, die in het grootste deel van Oost-Azië een voorrecht vormt der vorstelijke families.

J. C. H.

*) *Oriolus chinensis maculatus* Vieill.

Zie ook „onze Indische vogels” in TT van 15/2-'59.

NOTEERT U ALVAST DE DATA?

29, 30 juni en 1 juli

► **pasar malam**

(indische jaarmarkt)

IN DE HAAGSE DIERENTUIN

De bekende Indische snoeperijen en vele attracties:

- * tombola en schiettenten
- * dansen op muziek van de HOT JUMPERS en THE SKY ROCKETS.
- * Miss TONG-TONG verkiezing (zie voor bijzonderheden pag. 15)
- * Anneke Grönloh, The Candy Kids, The Padre Twins en vele anderen.

OP BEZOEK BIJ v. d. PUTTEN

„Mijnheer Robinson als U ergens op straat een zwakke, gebrekkige jongen ziet aftuigen door tien kerels, wat doet U dan? Dan gooit U zich er toch zonder aarzeling tussen? Wat kan een blauw oog U dan schelen? Bent U bezorgd voor uw pakkie en draait U zich om en loopt weg? Wat denkt U, kunt U rustig en tevreden thuis zitten met uw gespaarde jasje en het geval vergeten? Dat kunt U niet. Dat kan niemand”.

„Er is niet één zaak v. d. Putten; er zijn duizend zaken v. d. Putten. Ik ben helemaal niet zo'n bijzonder mens. Er zijn er Goddank duizenden die menen voor een recht te moeten opkomen”.

In deze twee uitspraken is eigenlijk de kern besloten van de nationaal opzienbarende „Zaak-v. d. Putten”. En daarmee is de aard van de zaak uitgetild boven de aspecten, waarmee zij als „affaire” algemeen bekend geworden is. Hier is niet iemand, die een wrok heeft tegen een aantal hooggeplaatste figuren, die hij per sé ten val wil brengen.

Hier is niet iemand, die zich als een Siegfried meten wil met de Draak van het Onrecht. En het gaat (althans voor v. d. Putten) niet om een afrekening ten koste van alles. Het is gewoon een „zoeken naar waarheid”.

En in al zijn simpele „gewoonheid” kan er nochtans een nationale zaak uit groeien, die miljoenen interesseert, omdat eigenlijk miljoenen mensen op hun manier en op hun eigen terrein zoeken naar recht en waarheid, en de strijd van één allen belang inboezemt. V. d. Putten ziet het zelf ook veel ruimer en filosofischer: „Mijnheer Robinson: tegen de waarheid valt toch niet te vechten. Met leugens komt niemand, geen zaak en geen regering ergens. De waarheid komt uit zichzelf telkens weer boven. Ook al zou ikzelf willen zwijgen, ook al zou ik nu uitgeraand worden, anderen zullen weer tevoorschijn komen. Er moet recht geschieden of op zijn minst onrecht erkend worden”.

Nu zou U denken: de heer v. d. Putten is het type van een filosoof-kampioen: nobel postuur, hoog voorhoofd, tragisch vergrijsd, ernstige intelligente ogen. Dat is niet zo.

We zijn bij het echtpaar v. d. Putten-Martherus thuis geweest en vonden twee eenvoudige, gewone mensen, in een vrolijke huiskamer, zonder indrukwekkende boekenkasten, kortom net zoals bij U en mij. V. d. Putten spreekt heel gewoon en eerlijk en rond met U net zoals uw buurman in de tram, zonder interessant- of gewichtigdoenerij. Hij zou eigenlijk net als U en ik zorgeloos en ongedwongen willen praten over zijn onvergeetlijke Indische tijd en het mooie Indië, zijn jonge dromen en idealen, en zijn menselijke levenservaringen. Maar hij heeft al veel te doen gehad met mensen van de pers en hij is voorzichtig geworden. Vóór je het weet geven ze een verkeerde draai aan alles wat je zegt. Zonder dat het je bedoeling wil zijn, staan allerlei intieme herinneringen vetgedrukt in de krant. Ook wil men vaak de aandacht afleiden van kernzaken door lekker breeduit te praten over nevenzaken.

Zelfs over de „techniek” van zijn zaak wil hij niet praten. Die is al ruim genoeg bekend gesteld in de pers. En wordt nodeloos ingewikkeld en/of verdacht gemaakt. Hij wil een eenvoudige uitspraak: is dit gebeurd, ja of nee? Zeg toch „ja”, man, want het is gebeurd en we kunnen toch met geen goed fatsoen allerlei obscure handelingen maar wegstoppen en net doen of er niets gebeurd is!

De zaak v. d. Putten is eigenlijk net zo eenvoudig als de zaak van de spijtoptanten. Is er destijds aandrang uitgeoefend door de Ned. Regering en het Handels- en Bedrijfsleven om Nederlanders over te halen warga negara te worden? En is Nederland dus mede ver-

antwoordelijk voor de ellende van de spijtoptanten? Ja. Nee, dat geeft men niet toe. Omslachtig wordt juridisch „aangetoond” dat de Indonesiër schuld heeft, de spijtoptanten schuld hebben, enz. enz. enz. NASSI is gedrongen in een negatief „bewijs-maar-eerst-positie”, die jaren duurt. Zo moet v. d. Putten bewijzen, bewijzen, bewijzen! En ja, dat kán hij wel en wil hij wel, maar waarom al die ontzaglijke omslag? Ziet men dan niet in dat heel het maatschappelijk, politiek en sociaal leven in Nederland veel en veel simpeler en prettiger wordt als men gauwer en eerlijker vaststelt wat goed en wat verkeerd is? Het merkwaardige is dat v. d. Putten merkte dat zijn zaak al spoedig het karakter kreeg van een strijd v. d. Putten contra de Regering (vandaar zoveel politieke interesse!) terwijl de uitgesproken ambtenaar en dienaar van het Gezag de Regering alleen beschermen wil tegen personen en elementen in haar gelederen, die de Regering verzwakken of een slechte naam geven. Hij heeft verder niet de minste rancune tegen wie ook en zegt dus niet: „Ik zal niet rusten voor die of die aan de galg gekomen is”.

Herhaaldelijk beschermt hij de Regering in verleden en heden. „Het wás een chaos vlak na de oorlog, mijnheer Robinson. U als redacteur van Wapenbroeders in die dagen zult dat ook vaak gemerkt hebben. Toen wij de Bond van Burgerpersoneel in Militaire Inrichtingen oprichtten, was dat uitsluitend en alleen met het doel om te helpen opruimen. Door nauwer contact van ambtenaren

De heer en mevr. v. d. Putten

in Bandoeng, Batavia, Semarang, enzovoort, konden wij sneller achterhalen waar tekorten en fouten zaten in distributie, verzending, opslag, aankoop, onderhoud, enz. enz. en de wegen vinden om uit de moeilijkheden te raken. Het was niet nodig dat ambtenaren en hun gezinnen vaak veel te lang moesten wachten op rijst, huisvesting of transport. Maar tot onze schrik kregen wij het apparaat dat wij dienden, de Leger Technische Dienst, tegen ons!”

Wij hebben allemaal de misère in die dagen gekend. En we weten allemaal, dat er ongezonde toestanden waren, waar niemand wat aan kon doen, maar zeker ook ongezonde toestanden, veroorzaakt door profiteurs. V. d. Putten wil niet afrekenen met profiteurs, hij wil recht-trekking van een eerlijke zaak.

* * *

Men vraagt ons misschien: heeft v. d. Putten wérkelijk wel gelijk? Heeft het wérkelijk nog zin om „oude koeien uit de sloot te halen?”

(Vervolg op pag. 22)

Op deze foto, die de Heer H. A. Boon ons toezond, ziet U (links, in korte broek) de Heer van de Putten met een groep leerlingen van de Eerste Gouvernements Ambachtschool en de Koningin Wilhelmina School in Batavia. De foto werd genomen in 1938 vlak voor het vertrek naar Soerabaia waar een excursie werd gemaakt op uitnodiging van de Koninklijke Marine.

De Heer van der Putten had in die tijd van zijn leerlingen de bijnaam „Flash Gordon” gekregen vanwege zijn postuur en de verering voor die figuur uit het bekende stripverhaal in d'Oriënt.

DE ROJE BOL

Bijna alle kwajongens in Soerabaja tussen 1914-1918 tijdens de eerste wereldoorlog hebben de „Roje Bol” gekend. Het is een plas waar ik zwemmen geleerd heb. De naam „Roje Bol” is waarschijnlijk ontleend aan de mooie ondergaande zon, die 's-middags als een vuurbol van de aardoppervlakte verdween. Dat mooie vergezicht was vanuit de spoordijk duidelijk te zien.

De spoorbaan die over deze dijk liep verbond Station Goebeng via Soerabaja Kotta met het emplacement Tandjong Perak. De spoorbaan van Station Pasar Toeri kwam precies bij de Roje Bol samen met deze spoorbaan. Onze badplaats was nl. een grote waterplas, diep genoeg om te zwemmen en gelukkig niet diep genoeg om te verdrinken. Hij was ingesloten door de in een bocht lopende spoordijk en liep verder af naar de schietterreinen van het toen in Soerabaja gelegerde 13e bataljon-infanterie.

In de oostmoesson was deze plaats droog en bij uitstek geschikt om te vliegeren en in de westmoesson gevuld met helder water. Waarschijnlijk was de plas via de tussenliggende tambaks verbonden met de zee, want het water smaakte zoutachtig, brak. We zwommen er niet alleen, maar ook hengelen was een geliefde sport. Er was veel vis, o.a. keting, betik en léléh. Ook was het de ontmoetingsplaats voor tochtjes en picnics naar de naastbijgelegen voetbalvelden, tambaks, of Pasar Toerie, Grissee en Tandjong Perak. Meestal zeiden wij tegen elkaar: „Tot straks (tot morgen) bij de Roje Bol”.

Op zon en feestdagen gingen wij dikwijls heel vroeg van huis met enkel hengel en haak en... niet te vergeten, wat zakgeld voor consumptie. Om te hengelen waren er bij de spoordijk genoeg wormen en voor consumptie zorgden de pasangers, die heel vroeg al naar Pasar Toerie gingen met waren van de omliggende streken, w.o. goddokkan van ketella-pohoong en ketella-rambas, arrowroot, katjang en als het het seizoen was, kentang item, tapeh van pohoong of ketan. Voor de ochtenddrank waren er de draagbare kraampjes met koffie of warme roundeh met de daarbij behorende ketella goreng limpang, limpoeng, ondeh² of pisang goreng. Ook rondoh rojal. Wat later op de dag semangie, lontong koepang, djanganan, lontong balap

met sate kerang of soto madoera. Voor de warmere uren waren daar de ijskraampjes met ijs pasrah en verschillende stroopsoorten, w.o. stroop soesoeh of sorbet van jonge klapper. Men kon degan drinken van heel jonge klapper met tjinkir en dan niet te vergeten blewah en semangka, als het tenminste de tijd was van deze vruchten. Ook in de namiddag behoeften we geen honger te lijden. Dan had je roedjak iris of gobet met kroepoek teroong of de tennongans met twee piloos, poetri mandi, ketan sri kaja, kepetoeloh, kwee prol, klepon of pastel toetoe in Chinese kopjes. Hallo! Soerabajanen, hoe denken jullie hierover? Niet te lang, beuken maar!

Vlak in de buurt van de visvijvers werd er heel vaak gemantjing kepiting, een aangename bezigheid. Als het vat te warm werd, nam men een duik in het zilte nat of men nam zijn toevlucht onder de waroebomen daar vlak bij of in het huisje van de wisselwachter. Na het ondergaan van de zon, zag men verliefde paartjes over de dijk wandelen om elkaar sprookjes te vertellen of luchtkastelen te bouwen en toekomstplannen te maken tot laat in de vooravond.

Voor velen uit die tijd en vooral voor mij heeft deze plek onvergetelijke herinneringen aan mijn kinderjaren en mijn allerbeste vriend Theo.

Hij was een echte Soerabajaan en ik een anak Betawi. Onze meningen liepen vaak niet parallel en op een keer zo uiteen, dat er een vechtpartij op volgde. Beiden hadden wij onze secondanten uitgekozen om toe te zien, dat het gevecht eerlijk plaats kon vinden, doch nauwelijks waren wij slaags geraakt of ook de beide secondanten vlogen elkaar in de haren, zodat er een algemene vechtpartij ontstond. Toen wij eindelijk door omstanders gescheiden werden, hadden wij elkaar al behoorlijk afgetuigd. Als Theo en ik elkaar daarna tegenkwamen, keken we elkander met dreigende

UITSTERVEN EN VOORTLEVEN

„Ach, wij zijn een uitstervende groep. Laat ons aan niets meer beginnen!”

Wat een waardeloos excuus voor een waardevolle groep! Want zijn ook niet onze Nederlandse (Franse, Duitse, Engelse, enz.) leeftijdgenoten even „uitstervend” als wij? Over dertig jaar zijn én wij én zij inderdaad allemaal overleden. Maar zij zullen zelfs in hun laatste dagen nog iets willen bouwen dat leeft voor latere tijden. De Nederlander (de Europeaan) bouwt zijn volle levenstijd naar de toekomst.

De belangstelling voor de Tropen zal in Nederland (Europa) *altijd* blijven bestaan, dus *altijd* zoeken naar nieuwe vormen van contact. Wij kunnen de elementen produceren, waaruit nieuwe contacten opgebouwd kunnen worden. Maar juist wij doen niets. Want wij gaan dood. Kassian!...

Of zullen wij voor het laatst nog kunnen „gotong rojong” (en je zal zien hoe jong je je weer voelt als je weer aanpakt!) en van Tong-Tong een naam maken die in vele verschijningsvormen nog lang zal inspireren en opbouwen? BANGOEN!!

blikken aan, maar tot een tweede vechtpartij is het nooit gekomen.

Op zekere dag, toen ik uit verveling over de spoordijk liep in de buurt van de Roje Bol, zag ik iemand poedelnaakt met de ene hand de tranen van zijn gezicht vegend en met de andere hand dat deel van het lichaam bedekkend waar Adam een vijfbladje droeg. Het was Theo. Tot mijn schande moet ik bekennen, dat ik eerst even gelachen heb en even leedvermaak had, dat spoedig plaats maakte voor medelijden. Ik ging naar hem toe en vroeg wat er aan de hand was. Hij keek mij onderzoekend aan, maar merkte en begreep dat ik hem werkelijk helpen wilde. Huilend vertelde hij me, dat hij met voor hem vreemde jongens gezwommen had. Zoals gebruikelijk had hij zijn kleren op een stapeltje onder de struiken verborgen. Met de vreemde jongens waren ook zijn kleren verdwenen. Daar hij ver uit de buurt woonde, ging ik even naar huis om enige kledingstukken te halen. Dat kon ik stiekum doen, door de kleren over elkaar aan te trekken, want mijn huisgenoten behoeften niets van deze affaire te weten. Later kon hij mij de kleren terug geven, wat hij dan ook prompt deed. Wij werden de beste vrienden tot later, toen wij reeds op kantoor werkten en vrouw en kinderen hadden. Wij bleven de beste vrienden tot de tweede wereldoorlog daar een eind aan maakte. Wij verloren elkaar uit het oog en zagen niets meer van elkaar. Hij heeft helaas de oorlog niet overleefd en is in Birma overleden. Eén der z.g. dwarsliggers der Birmaspoorweg.

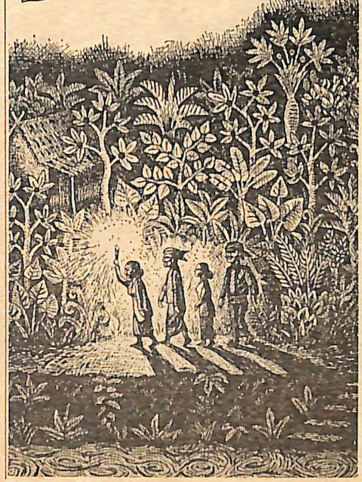
Voor mijn vertrek naar Holland trok de gedachte aan de Roje Bol mij zo aan, dat ik op een middag er heen wandelde. In lange tijd was ik er niet geweest en vond alles in de omgeving veranderd. De spoordijk was er nog en voor 't laatst keek ik naar de ondergaande zon. Dit schouwspel alleen was niet veranderd. De natuur was dezelfde gebleven. In gedachten aan prettige maar ook droevige herinneringen bleef ik naar de zon turen, die evenals voorheen als een vuurbol, onze Roje Bol, van de aardoppervlakte verdween. Met een brok in de keel ging ik huiswaarts een nieuwe toekomst tegemoet. Ik ben reeds oud geworden. Wat zal de toekomst nog brengen? God weet 't alleen.

*Wat de toekomst brenge moge
Mij geleid des Heven hand:
Moedig sla ik dus de ogen
Naar 't onbekende land.*

Als men oud wordt, wordt men sentimenteel, zegt men.

KAEFHA

njai dasima

Zeer binnenkort verschijnt:

„NJAI DASIMA”

(Het slachtoffer van bedrog en misleiding)

Een historische zedenroman van Batavia, door

A. Th. MANUSAMA

Een „uitgestorven” boek, door Tong-Tong opnieuw uitgegeven in beperkte oplage, uitsluitend voor abonnees van dit blad.

Typografisch uitstekend verzorgd, geïllustreerd, in pocket-vorm

f 2,50

Een zeldzaam juweel in iedere Indische boekenkast. Bestelt en gireert tijdig.

(Hierna op komst: „De schoonste triomf van een Indo-detective”)

Het „Laboratorium“ te Tjibodas, anno 1917

's Lands Plantentuin te Buitenzorg 1817 — 18 mei — 1962

Op 18 mei a.s. zal het precies honderd vijf en veertig jaar geleden zijn, dat de eerste patjol in de grond werd gedreven voor het herschepjen van een woest en onaanzienlijk stuk gronds, achter en terzijde van het park van de gouverneur-generaal, tot de Plantentuin te Buitenzorg.

Na een periode van voorspoed, onder de leiding van C. G. L. Reinwardt, gewezen hoogleraar in scheikunde, artsnijberijdkunde en natuurlijke historie aan het Athenaeum Illustre te Amsterdam, naar Nederlandsch Indië uitgezonden als „Directeur tot de zaken Landbouw, Kunsten en Wetenschappen“, werd in 1828 Dr. C. L. Blume benoemd tot eerste Directeur. Reeds in 1823 publiceerde hij de eerste catalogus, waarin 912 soorten als in de tuin aanwezig, vermeld werden. Daarna paktten zich al spoedig donkere wolken boven de tuin tezamen en in 1826 werd zijn functie — wegens bezuiniging, een veel voorkomend euvel in Indië — opgeheven en niet meer vervuld. Van 1826 tot 1837 scheen de tuin zo goed als vergeten: zonder deskundig be-

heer, zonder eigen geldmiddelen, dreigde de instelling te gronde te gaan.

In die dagen werd echter een hoogst eenvoudig man aan de tuin verbonden, die niet slechts de algehele ondergang verhoedde, maar, na een strijd van bijna veertig jaren tegen onverschilligheid en afgunst, er in mocht slagen 's-Lands Plantentuin opnieuw als zelfstandig lichaam erkend te zien. Dat de instelling, ondanks alle druk, is blijven bestaan, is het werk van Johannes Elias Teysmann, voor zijn benoeming tot assistent-hortulanus eenvoudig tuinman op de buitenplaats van de G. G. van den Bosch, een man met zeer weinig algemene ontwikkeling en nog geringe botanische kennis. Maar deze man bezat een buitengewoon grote werk- en wilskracht en verstond het, van anderen, ook van ondergeschikten, te leren. Zo heeft hij met behulp van mannen als Hasskarl, Zollinger, Kurz en Binnendijk zich opgewerkt tot een man met buitengewone kennis van de tropische flora. Zelf zag hij de leemten in die kennis zeer goed in, en hij liet dan ook niet na, aan te dringen op de aanstelling van een wetenschappelijk geschoolde plantkundige als beheerder van de instelling. In 1837 wordt Dr. J. K. Hasskarl assistent-hortulanus onder Teysmann, waardoor de wetenschappelijke waarde van de tuin sterk werd verhoogd door de strenge doorvoering van de systematische rangschikking der gewassen. Hij stelde een tweede catalogus samen met bijna 3000 namen, en legde de grondslag voor de bibliotheek. Hij bleef tot 1843.

In 1850 wordt S. Binnendijk assistent-hortulanus. Samen met Teysmann wordt de in 1866 verschenen derde catalogus uitgegeven, nu met bijna 10.000 plantennamen.

In 1869 wordt Teysmann op zijn verzoek ontheven van de betrekking van hortulanus en wordt opgevolgd door Binnendijk. Teysmann blijft echter aan de tuin verbonden voor het maken van reizen ten behoeve van planten- en herbarium-materiaal. In 1868 volgt nog eerst het herstel van 's Lands Planten-

tuin als zelfstandige instelling. Teysmann had hiermede zijn levensdoel bereikt, waardoor hij een erelooft heeft verdiend!

Dr. R. H. C. C. Scheffer treedt op als zelfstandig directeur en het gebouw van het Mijnezen werd deze instelling ter beschikking gesteld. Maar eerst werd nog in 1866 de „bergtuin Tjibodas“ weer onder de plantentuin geplaatst.

Onder deze tweede directeur nemen herbarium en museum zeer in belangrijkheid toe. Ook werd als wetenschappelijk orgaan van de tuin opgericht de „Annales du Jardin botanique de Buitenzorg“, dat geworden is tot een van de belangrijkste botanische periodieken. In latere jaren wijdt hij veel aandacht aan landbouwkundige vraagstukken in de tropen. De Regering bleef echter weigerachtig om hem voldoende personeel ter beschikking te stellen, welke dringend noodzakelijk waren om zijn veel omvattende taak naar behoren te vervullen: tuin, museum, herbarium, cultuurmeuh — in 1876 gesticht op het land Tjikeumeuh — landbouwschool, welke gedurende zijn directeurschap ontstonden of werden uitgebreid. Dit alles vergde teveel van zijn krachten en hij overleed op 9 maart 1880, en werd opgevolgd door Dr. Melchior Treub, de derde directeur.

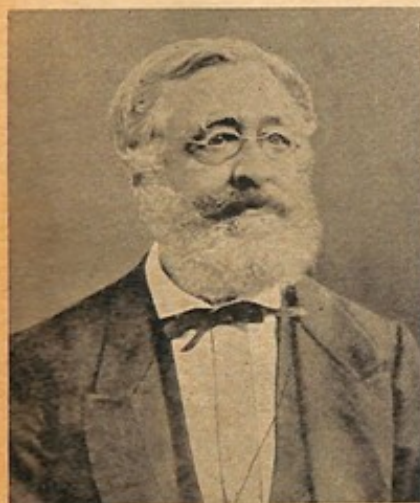
Onder hem ging de tuin een periode van zeer grote bloei tegemoet, en ontwikkelde zich tot het belangrijkste botanische instituut in de tropen en tevens een centrum van onderzoekingen in het belang van de Indische landbouw. In 1885 werd het eerste vreemdelingen-laboratorium opengesteld en in 1887 het Buitenzorg-fonds gesticht.

In 1891, bij het 75-jarig jubileum, werd het laboratorium te Tjibodas gesticht, waartoe over de gehele wereld gelden werden bijeen verzameld, om het bestaande gebouwtje, door een hechter bouwwerk te vervangen.

In 1905 werd het Departement van Landbouw gesticht met als eerste Directeur Prof. Treub, die in 1909 als zodanig aftrad en werd opgevolgd door H. J. Lovink. Toen werd opnieuw de behoefte gevoeld om van 's Lands Plantentuin een afzonderlijke wetenschappelijke inrichting te maken, waarin de zuiver wetenschappelijke afdelingen van het departement zouden worden verenigd. Dit had plaats in 1911, en Dr. J. C. Koningsberger werd de vierde directeur.

In 1914 had de opening plaats van het Treub-laboratorium, tot stand gekomen uit bijdragen van botanici uit bijna alle landen en gesticht

(Vervolg op pag. 17)

Johannes Elias Teysmann, geb. 1 juni 1808, overleden 22 juni te Buitenzorg.

Foto uit: Ned.-Indië Oud en Nieuw

Prof. Dr. Melchior Treub, Dir. 's Lands Plantentuin 1880-1909. Dir. v. Dept. v. Landbouw 1905-1909.

Foto uit: Ned.-Indië Oud en Nieuw

Indonesische Kunst

2. Het inleggen of damasceren van klingen

Dit inleggen of damasceren is in het bijzonder een oude Oosterse kunst, waarschijnlijk afkomstig uit Perzië. Ofschoon de noodzakelijke bewerkingen dikwijls worden uitgevoerd met weinig en bovendien zeer primitieve werktuigen, weet de inheemse goud- en zilversmid toch een versiering te vervaardigen, welke naar wijze, vorm en sierlijkheid de buitengewone mate van vaardigheid en artistiek kunnen vertoont en die bovendien de meesterlijke beheersing over het bewerkte materiaal verraaft. Geen wonder dus dat deze kunst een zeer hoge graad van volkomenheid heeft bereikt.

In grove trekken is de uitvoering als volgt. Na enkele voorbereidende handelingen, zoals bijv. het uitgloeien van het lemmet, worden op de stalen of ijzeren oppervlakte daarvan, de lijnen van versiering ingeslagen met kleine bijtels, zodat groeven ontstaan, waarvan de

bodem een weinig breder is dan de opening aan de bovenkant. Dit is een zeer minutieus werk, daar deze groeven niet overal even breed zijn of moeten verlopen tot haarfijne breedten. Uitgesmeed goud of zilver in de vorm van een draad wordt dan in deze groeven gehamerd, waarvoor speciale bijteltjes worden gebruikt, totdat de oppervlakte van de versiering gelijk is gekomen met die van het niet kostbare materiaal. De smid moet er zorg voor dragen dat deze gouden of zilveren draad van een geëigende consistentie is, zodat het stevig verankerend wordt in de wigvormige groeven. Na polijsten, wordt het lemmet ingewreven met een zuur, in de regel citroensap vermengd met arsenicum. Dit zuur heeft alleen uitwerking op het niet kostbare metaal waarvan het lemmet gemaakt is en geeft het, na wederom polijsten, een gladde dof-zwarte of donker-bruine kleur aan het staal of ijzer van het lemmet, waartegen de gouden of zilveren versiering schitterend afsteekt. Daarna geeft de goudsmid het geincrusteerde wapen weer terug aan de wapensmid, die zorgdraagt dat het gehard en opnieuw gepolijst wordt, na vele bewerkingen te hebben ondergaan. Ook dit eist grote kennis van het materiaal, omdat de versieringen intact moeten blijven en het wapen toch de vereiste elasticiteit en taaiheid moet verkrijgen.

Damasceren mag zeker wel vanwege de vele moeilijkheden en de vereiste nauwkeurigheid, een van de meest veeleisende processen worden genoemd, niet het minst ook om het beheersen van „de wil van het materiaal”, dus de potentialiteiten van het gekozen materiaal te onderkennen.

Het is altijd een handwerk gebleven, waarvoor — gelukkig — geen zuivere mechanische methode in de plaats is kunnen komen, zelfs tot op onze tijd toe.

In Indonesië wordt dit damasceren alleen

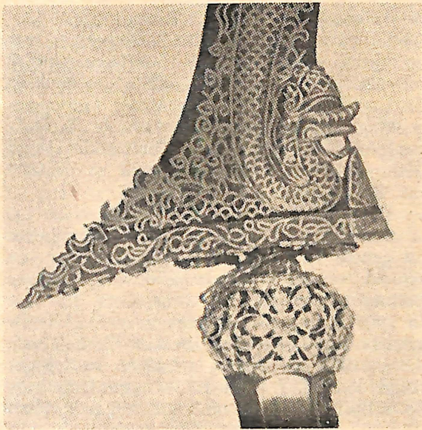
gevonden in gebieden, waar het versieren van de lemmeten van reëele en statiewapens nog plaats heeft, zoals bijv. in Bali, Lombok en de Vorstenlanden, waar de kris nog immer het nationale wapen is en een ereplaats inneemt onder de bevolking. Ook in Atjeh heeft de rentjong als nationaal wapen, nog steeds gediend zowel als een praktisch en als statiewapen, en werd het lemmet dus ook versierd.

Wanneer men de smidse van zo'n goud- en zilversmid betreedt en de primitieve hulpmiddelen die hij gebruikt ziet, dan kan men slechts de grootste bewondering hebben voor wat zij daarmede weten te bereiken! Bewondering voor zijn geduld, vaardigheid en artistiekeit, waardoor hij in staat is een eindproduct af te leveren dat aan de hoogste eisen voldoet.

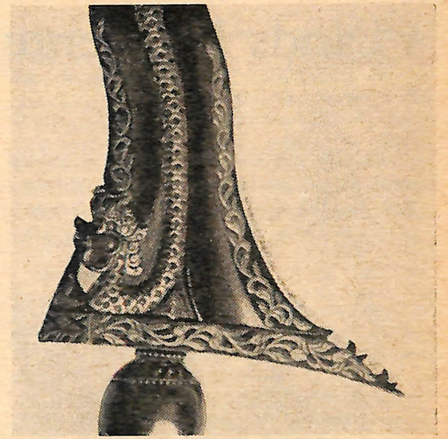
J. C. H.

Literatuur: Het vervaardigen van krisen. Ned. Indië, Oud & Nieuw, Jrg. 1916/1917, bl. 235, 547; Jrg. 1917/1918 bl. 27, 103, 327, 357, 411, 439.

Foto's uit: Nederlandsch-Indië Oud en Nieuw

Krislemmet met goudversiering

Krislemmet met naga-versiering

Tempat Pelesiran

De naam zegt het al:

Plaats van plezier, plaats van vermaak. Ja inderdaad was het een plaats van vermaak, voor mij en voor mijn speelmakkers, Sinjo's, Soendanezen en Chinezen. Nog ruik ik de koolteer, waarmee de wankle prauwtjes bestreken werden, om rotting te voorkomen. Nog ruik ik de weëde zoete lucht van afvalwater van de vleesconserven- en oliëfabrieken van Dulcine. Bij tussenpozen kwam een vloedgolf van afval en spoelwater langs een een meter brede goot, tientallen meters naar omlaag, want het kunstmatige meertje waar we naar hartelust konden pagaaien, diende als stortplaats en meteen als kweekplaats van de Laoek Emas. (Goudvis-karper).

We zorgden dan zo dicht mogelijk bij de waterval te zijn om één van de honderden om onze prauw krioelende oranje-rood gekleurde vissen te bemachtigen met een klap van onze roeispaan.

Eerlijk gezegd is nooit één van ons er in geslaagd er één te raken. Het slaan naar de vissen was dan ook meer een wraakneming tegen de man die de zorg had over het meertje en de prauwen, want iedere keer weer kwamen we tot de ontdekking dat er teer aan onze broeken zat. Zwembroeken of zwempakjes hadden we niet, dus moest onze goede goed het ontgelden met alle nare gevolgen van dien als we thuiskwamen.

Zo sloegen we met waar fanatisme op de krioelende goudvissen die op het afval afkwamen. En kanjers dat er bij waren! Wat

zouden de Hollandse hengelaars gelijkebaard hebben bij het aanzien ervan. Al te vaak kwamen we hier echter niet. Het was tamelijk ver uit onze woonbuurt, en alles moesten we te voet afleggen. Een fiets hebben we nooit ons eigendom kunnen noemen, en wat het voornaamste was, er moest iedere keer als we wilden roeien entree betaald worden. De paar centen, die we hebben kunnen maken met de verkoop van flessen en blikjes aan de „Toekang Botol”, hadden we nodig om Lottek met oppak sampeu te kopen en als het even kon nog een glas Sirop Asem erbij. Je weet wel alles bij elkaar gegoten in een blikken kan, waarin een blok ijs, en dan maar schudden jongens, hoe meer lawaai op de kist er onder hoe beter. (Zelfde serenade van de Aloon-aloon van Bandoeng bij het uitgaan van de voorstellingen in de Elita bioscoop, maar dan tientallen keren zo luid).

Eerder heette „Tempat Pelesiran” „Siteo Tjipaganti”. Je hoefde alleen maar boot-huur te betalen, 10 ct of 15 ct of 25 ct, naar gelang de grootte, en dan kon je desnoods de hele dag blijven roeien.

Later kwam dit alles onder Europees beheer en toen moest er bovendien entree betaald worden. Echt officieel met scheurkaartjes en al. Er werd wel wat aan uiterlijk en inventaris gedaan. Tafeltjes en stoeltjes, zelfs een tribune met eronder een motorboot. Dit alles was voor ons het Waterloo. Roeien wilden we, zelfs met een beteerde broek en een door en door verbrande rug. Op het ter-

rasje zitten en over het water kijken was voor ons, Kwikstaarten, niets aan!

Ook trokken we naar het eerst minder bekende „Siteo Aksan”, op de weg van Bandoeng naar Tjimahi. Hier was het voor ons machtiger. We waanden ons de Hurons, Indianen uit de verhalen van Wilddoder en De Laatste der Mohikanen, Chinkahook. Met onze „Original V” windbuksen in de prauwen, zo nu en dan aan wal gaand, om een Titiran (Perkoetoet), Tikokoer, of Manoek Moentjang op de korrel te nemen. Ook bleven we vaak midden tussen de Tratteplanten geduldig wachten of we niet een waterslang te pakken konden krijgen. De twee eilanden die er in het meertje lagen beschouwden we als woonplaatsen van vijandige stammen, en die werden dan ook altijd eerst behoorlijk verkend alvorens we aan wal durfden gaan. Vooral toen op het grootste eiland een kwaadaardige bok zijn verblijfplaats had, die zijn domein dapper verdedigde tegen indringers, verkozen we dit meertje boven „Tempat Pelesiran” alias Siteo Tjipaganti.

In nog een ander opzicht trok Siteo Aksan ons aan. Een oom van één van mijn Soendaneze vriendjes was de eigenaar en als we maar niet „bangor” waren mochten we altijd voor niets gaan roeien.

Later werd het ook hier hoe langer hoe drukker om te eindigen in Wester Park, een restaurant en dansgelegenheid, alweer onder Europees beheer, wat voor ons alweer het einde betekende van een geliefd stroopgebied. Alles was „mahal teuing”.

A. W. JANSEN

Journalistieke Totems en Bonzen

UIT EEN VERSCHONKEN BEZIT EN EEN VER VERGANE TIJD (8)

Die onvergetelijke ochtenduren...!

Ik heb u immers al verteld, dat ik de eerste dagen in Batavia de gast was van mr. dr. Pinedo. Later, toen ik op mezelf woonde, heb ik nooit meer de zaligheid genoten van dat morgenuur tussen 6 en 7. Ik kon (of wilde) me niet losmaken van de Europese gewoonte, die trouwens ook in Europa een verkeerde gewoonte is, lange avonden te maken, betrekkelijk of onbetrekkelijk laat naar bed te gaan en dientengevolge 's-ochtends zo lang mogelijk in bed te blijven, om dan haast-je rep-je, spoed-je te scheren, te baden en staande of lopende een boterham naarbinnen te stouwen, zonder acht te geven op het reeds gloeiende buiten.

De vroege morgenuren zijn de beste van de dag. In de Tropen meer nog dan elders. Pinedo wist het. Hij ging om half-tien, uiterlijk tien uur, maffen, en verscheen een weinig vóór zes uur in de voorgalerij. En ik, nieuweling, die me nog helemaal niet had aangepast aan de tropische leefwijze, ik was wel genoodzaakt hetzelfde te doen.

Het schemerde nog een weinig, wanneer wij beiden op een luie stoel (raar woord! 't is toch niet de stoel die lui is) op het platje voor de fraaie woning zaten, 'n tiental meters verwijderd van de straatweg waar reeds veelkleurig beweeg. De huisknecht, de djongsos, half butler en half manusjevanalles, bracht ons een kop goed hete, sterke Java-koffie.

O, dat onvergetelijke ochtenduur! Het zwijgend, met Oosters flegma (East is East) wachten op het ontwaken der natuur.

Voor het huis, aan de boord van de straatweg, en ook aan de overkant, stonden weelderige bomen, en in de verte rechts drie of vier palmen. Links was de wijde vlakte van het Koningsplein, ook met bomen omgeven. De palmen vingden het licht het eerst op, op hun gepluimde kruinen. Dan, enkele seconden later, begon ook het gebladerte der bomen te huiveren, en het gouden zonlicht baande zich een weg erdoorheen.

L'heure exquise...

Het mandiwater was nog ijskoud en de atmosfeer, in de beschaduwde voorgalerij, nog heerlijk koel. Koelste streekte je benen in de pyamabroek.

Wat was het leven mooi!... Elke avond sliep ik in met de gedachte aan dat zalige ochtenduur.

Inlandse kooplui, de barang verend aan de einden van de bamboe over hun nek en schouders, slenterden voorbij of kwamen het erf op. Hun praten en zangerig aanprijzen van hun koopwaar was unisono met het veelzijdig getijl der vogels. Met het snel aanzwellende licht ontwaakte ook de stad. Het maleis en andere voor mij onbegrijpelijke talen werd nu doorspekt met Hollandse klanken.

Ik sprak van flegma. Toch ging alles snel, daar tussen zes en zeven. In de natuur zowel als onder de mensen. Het was alsof ieder zich haastte de dag te beginnen. De hemel veranderde onophoudelijk van kleur. Van donkerblauw tot paars, tot rood, tot geel, tot vlammend goud. De straatweg werd steeds dichtër bevolkt. Nontonnens en haastenden, Europeanen en jonge inlanders in 't wit, vrouwen met het wasgoed op het hoofd, meisjes in veelkleurige sarongs. Sado's, fietsen, een auto nu en dan... Het was mij als zaten we in een theater. Er waren geluiden als die van het stemmen der instrumenten in het orkest. En dan een ballet, een feërie, een voortgezette droom, voordat de zweele realiteit van de werkdag een aanvang neemt.

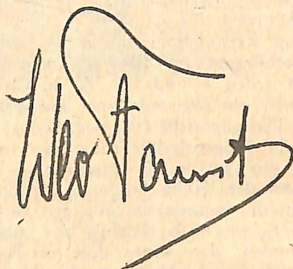
Toen ik in februari 1914, mijn eerste bezoek bracht aan de heer en mevrouw Cohen, en hun de groeten overbracht van de gemeenschappelijke vriend Karel Wybrands, van wiens blad Cohen medewerker was, begon deze al dade-

lijk wapens tegen mij, jeugdige en onbezonnen kollega, te smeden.

Zo wierp hij bijv. de vraag op of het waar was wat men vertelde, dat Karel Wybrands morfinomaan was. Hij hoopte natuurlijk, dat ik het zou bevestigen, maar ik moest het pertinent tegenspreken. (Hetgeen niet belette, dat de schurk later aan Wybrands vertelde, dat ik dat dwaze geroddel in de wereld gebracht had!). Enzovoort...

Het toeval wilde, dat de redenen voor Cohen om mij te haten (neen, het woord is niet te sterk) zich opstapelden. De oorlog kwam en Cohen moest zich bij zijn regiment voegen.

FEUILLETON DOOR

En daar men in Amsterdam meende, dat het lang zou duren eer hij weer naar zijn post in Parijs zou kunnen terugkeren, verzocht Schröder, de hoofdredacteur van de TELEGRAAF, mij telegrafisch om voorlopig de plaats van Cohen in te nemen. Ze konden immers niet zonder iemand in Parijs blijven.

Eind september was Cohen niettemin terug, gedemobiliseerd, en ik trok me van elke relatie met „zijn” blad terug. Aan de N.Z. Voorburgwal echter was men mij niet vergeten. Voor mij ligt een brief van de TELEGRAAF-redactie d.d. 9 februari 1916, luidende:

Geachte Heer, Bekend zijnde met Uwe belangstelling voor den Nederlandschen handel met Frankrijk, ontstond bij ons de gedachte, dat U wellicht voor ons eenige artikelen zoudt willen schrijven over de te Lyon in het aanstaande voorjaar te houden „messe”.

Mogen wij van U vernemen, of U op dit voorstel wenscht in te gaan?

Ik ging naar Lyon, na Cohens toestemming te hebben verzocht en verkregen, maar, aangezien de jaarbeurs, hoewel door Edouard Herriot geopend, nog bij lange na niet gereed bleek te zijn en het daarom heel moeilijk was om iets steekhoudends erover ineen te flansen, besloot ik om 'n dag of tien later nogeens terug te komen. En, daar we in Lyon nu eenmaal halverwege de Côte d'Azur zaten en niets ons naar Parijs terugriep, ging ik met mijn vrouw die tien dagen in Monte Carlo doorbrengen. Uit Nice stuurden we bloemen en een doos geconfinje vruchten aan de Cohens. Doch het feit, dat de andere Hollandse journalisten moesten terugkeren naar Parijs (het was middenin de bloedige slag voor Ver-

dun) en niet meer nogeens in Lyon terug konden komen, het feit ook, dat Herriot mijn vrouw, die de enige Franse was van het gezelschap (en niet al te lelijk) bij de officiële diners etc. een beetje het hof maakte, het feit, dat wij naar Nice gingen en ten slotte vooral het feit dat Herriot, de zeer bijzondere belangstelling van de TELEGRAAF voor de Foire waarderend, de hele publiciteit en advertentiekampagne voor zijn schepping schonk aan het blad waarvan ik bij hem de afgezant was, — dit alles droeg niet bepaald ertoe bij, dat Cohens gevoelens voor mij hartelijker werden... Die zomer van 1916 liep dan ook de vijandschap op tot een schier ondragelijke hoogte. Er zijn brieven van Cohen aan mij met de nogal kinderachtige aanhef: „Kleine fielt” (20 juni 1916), „Kleverig schurkje” (21 juni 1916) etc. En veel erger: Cohen deed, met behulp van zijn relaties in de Prefectuur, op mijn stamkaart aldaar de krankzinnige leugen aan tekenen: „Fait avec sa plume de la propagande en Hollande pour les Allemands”!! (Maakt met zijn pen propaganda in Nederland voor de Duitsers.) Gelukkig heb ik de gebundelde artikelen nog, welke het tegendeel bewijzen. Maar... hoewel ik later Directeur werd van het BUREAU DE PRESSE NEERLANDAIS in Parijs (1919) en gekozen werd door de buitenlandse pers in Frankrijk tot „Secrétaire Général” van de „ASSOCIATION SYNDICALE DE LA PRESSE ETRANGERE A PARIS” (1929), die schunnige aantekening waarvan ik niet wist (ik heb het pas vernomen in 1945, toen de chef van de Vreemdelingendienst van Politie het mij naar het hoofd wierp!) heeft mij meermalen kwaad gedaan in de 30 jaren, dat ik in Parijs woonde.

Laat dit alles genoeg zijn om u te doen begrijpen, dat ik met mijn grote en goede vriend Karel Wybrands moest breken, toen mij bleek, dat hij alle perfiede leugens van Cohen omtrent mij geloofde en mij dat ook zei. Karel Wybrands, die nooit loog, was een van die mensen, die niet kunnen geloven, dat een ander liegt. Ik kon hem niet aantonen, dat al die geraffineerde verhalen gelogen waren. Op 9 augustus 1916 zond ik aan de heer Wybrands een uitvoerige brief, waaruit ik alleen dit nog wil overschrijven:

„Vergun mij, van deze gelegenheid gebruik te maken om U nogeens te verzekerden, dat U — door met een voor mij onbegrijpelijke verblinding geloof te schenken aan Cohen — zich tot het plegen van een groot onrecht geleend heeft. U hadt in mij een trouwen vriend, misschien den besten. Ik zou voor U door het vuur zijn gegaan. En doordat ik mij vleide, dat U dat wist, was ik gelukkig in onze vriendschap. Het was een illusie. Terwijl ik mij gebeel aan U gaf en mij trotsch gevoelde, dat ik dit mocht doen, kiemde in U reeds het wantrouwen, en een lasterlijk woord was voldoende om het te cristalliseeren”.

Ik heb van het gebeurde toen onmiddellijk een uitvoerig exposé opgesteld (20 getypte velletjes), dat ik aan Karel Wybrands zond en waarvan een doorslagje bij mij ter inzage ligt, mocht iemand zich interesseren voor dit onsmakelijke incident uit de Nederlandse journalistieke geschiedenis. Het draagt tot titel: WAAROM IK MIJN ONTSLAG GENOMEN HEB ALS PARIJSCH CORRESPONDENT EN SECRETARIS DER REDACTIE VAN HET NIEUWS VAN DEN DAG VOOR NEDERLANDSCH-INDIE.

Het pleit voor de zielegrootheid van Karel Wybrands, dat hij enkele jaren later (1924) zijn dwaling heeft ingezien en getracht heeft, zich weer met mij te verzoenen. Hij kwam enkele keren eten in het restaurant waarvan ik toen de eigenaar was.

(Vervolg op pag. 16)

Ambtenaar in Oud-Indië

„Daar zàt je dan”; — tegenwoordig mag dat een bijzondere kunstenaarshouding geworden zijn (daar zit je dan; daar sta je dan; daar blaas je dan; enz.) — toen was 't gewoon dagelijks ambtenaarswerk. Dan is het voor onze zèker niet meer daarginds, waar de voorheen zo smaragd-gegendelde zetels, via een overgangsstadium van „schopstoelen”, onder onze desbestemde lichaamsdelen zijn weg- vvluchtigd. Maar dit behoort (gelukkig) niet meer tot de persoonlijke herinneringen van mijneraar dezes; — ik zàt nog daar in dat smaragde tijdperk: overdag op zo'n lichtelijk voorwereldlijke kantoorzetel, 's avonds veelal in een dito schommelstoel in de voorgalerij achter de „palmen in tonnen” om daar chefs of onderhebbenden schommelende te ontvangen, heel soms, n.l. weer, wind en hellingen dienende, zelfs in een autofauteuil. Ja stellig; „wind en hellingen dienende”; want wat we toen, zo pas na 1900, al een hele auto vonden, werd als rijdend geval ten zèerste beïnvloed door tegenwind en hellende wegen. In Batavia waar 't zowat nooit een kwart van de sterkte woei die een willekeurige ochtend ons hiër toewuift, hingen destijds de rijkansen nog behoorlijk almeew van de windkracht af. Maar allereerst van de onberekenbare innerlijke gestemdheid van de motor: geducht was bij het toenmalige autowezen bijv. de „helling” van de Sluisbrug. Dat „autowezen” zelf bestond toen in die prille twintigste eeuwse jaren, voor mij althans, in twee of drie vrienden auto-eigenaars: één 'n befaamd en nog steeds diep door mij betreurd medicus, een ander een vlot assurantieman, ook allang verdwenen. Zij hielden er een zeldzaam species tentkarretje op na, een soort edelsado met tentje tegen de zon (als deze hoog genoeg wou staan voor dat tentje) en met — zowaar — een explosieve motor, waarmee onder de gunstige omstandigheden bovenbedoeld zonder paardentraktie kon worden gereden Ik zie 't nog voor me, hoe de verzekeringsman me dan zo 'ns, na een conferentie, met weinig „verzekerde” stembuiging kon voorstellen: „Zeg Just, zullen we eens kijken of „hij” 't doet vanavond?” En dan volgde een ernstig onderzoek in de bilkschuur die „garage” werd genoemd, en in zowat 75% van de gevallen was 't „ja, hij doet 't”. En „daar ging je dan”, motorpuffende en vrijwel uniek in druk sado-ënd Batavia, tot... bij die Sluisbrug het rithmisch puffen overging in schoksgewijs ploffen..., nog enkele laatste zuchten en zachtens ging het weerloze karretje terugrollen. Met duwen kon ik 't dan de ene keer nog wel overreden de Top te nemen, een andermaal was er net nog genoeg kracht over voor omkeren en huiswaarts te komen, zonder brugbeklimming. Ach ja, de wonderlijke autoromantiek van toen! Daar was dat

Fordje (zeer oude editie) van weer een ander vriend enkele jaren later, het „lelijke eendje” van die tijd. Als we na een muziekavond erg „vals” gestemd waren (geestelijke rest van de voorafgegane uitvoering??) dan gingen wij-anderen achteraan staan *trekken*, zodra de trotse eigenaar-chauffeur aan zijn wiel was gaan draaien. Geen sprake van dat de Ford dan startte, tot we (allen tegelijk) loslieten en dan maar zien moesten of we er nog in konden komen.

Maar nog weer later, toen er al heel wat edeler producten op Batavia's wegen (en bruggen) reden — o.a. zie ik de Clément-Bayard van een chef nog voor me met zijn platte kodok-aangezicht (de *auto*, bedoel ik!), en dan die kippenslachimachine van een familielid van me in de Preanger — toen werd soms dat lelijke Fordje een triomfwagentje. In de westmoesson kon een verkeersweg als Kebon Sirih tijdelijk een volslagen rivier worden; dan waren deze oer-Fordjes, hoog op de poten als ze stonden, de enige die watersproeiend er dwars doorheen gingen; de fraaiere wagens stonden, stop-gekoeld in 't moeras.

Dat hadden ze gemeen met de befaamde „stoom”-tram Weltevreden-Benedenstad, die de stop-koeling weer op 'n andere manier vertoonde. „Stoom” had de antediluviaanse lokomotief n.l. wel, maar geen stookgelegenheid om die stoom heet te houden: de stoom werd er in de stoomfabriek (!) onder enkele atmosferen spanning in geperd. Dat hield dan gemeenlijk wel uit voor een rit heen en weer. Maar als er dan onverhoeds zo'n tropische gordijnregen opkwam, koelde deze de stoom ontijdig af, en dan stónd de zaak dan ergens op de baan, geen spanning meer. Hoe 't proces dan verder verliep, of er enige sado-paarden werden gecharterd voor optrekken, of personeel aangewezen voor opduwen, dat heb ik nooit gezien. Wel heb ik eens mee beleefd, hoe ze in de fabriek de druk te hoog opvoerden, welk paardenmiddel een *éclatant* succes had, in zover dat de arme lokomotief in grote stukken metaal dwars door dak en dampkring heen en over Batavia verspreid kwam. Eigenlijk toch wel gevaarlijk...

Maar inderdaad we leefden daar en toen toch ook wel „pericolosamente”: vier cholera-epidemieën heb ik te Batavia mee beleefd, voordat het Instituut Pasteur op Engels-Indisch voorgaan, de inenting ging invoeren... onder vrij algemene, hartelijke tegenstand van het medisch corps. Neofobie contra neofilie? Wellicht, er waren in dit corps ook wel aparte types, zoals de algemeen zo aangeduide „malariadokter”, omdat hij deze diagnose altijd al scheen te stellen vóór hij nog de ziekenkamer binnen was of de temperatuurcurve had gezien; of die van de steevaste zeepwater-

lavementen, die ook al van tevóren nuttig werden bevonden — ook de meest „vaste steen” los werkten, dat wel. Maar in 't algemeen was 't toch wel neofobie, en zo was het tóen, dat ik de correlatie „wetengeloven” in een nieuw licht te zien kreeg: de medicijnmannen *wisten* wel alles over dit nieuwe onderwerp (uit de vaktijdschriften) maar ze *geloofden* hun weten nog niet: het *geloof* moest er nog bij komen. En zo heeft dat gevaarlijke tijdperk mij nut gebracht voor latere algemene beschouwingen.

Trouwens bepaald onschuldig deden die inentingoude stijl zich ook niet voor: je kreeg er een flinke koorts van en het volmaakte gevoel van een djati-plank binnen in je rug die elke poging tot bewegen in een marteling stopte. Wel was, als nevenwerking de cholera-vrees van zovelen er op slag door verdwenen, en die was van te voren niet mis geweest! Het kwam voor dat lieden in hun nervositeit alle verschijnselen (op het doodgaan na) van een complete cholera imiteerden en volstrekt onvatbaar bleven voor alle verzekeringen van hun dokter, dat ze heus geen cholera hadden. Ze moesten dan in heel erge gevallen gewoonweg met een ziekteverlof naar Europa worden geëvacueerd. En de dag na hun van wal steken waren ze de gezondste, vrolijkste en levendigste aller passagiers! Dat waren de cholera-boffers. Maar minder plezierig waren de gevoels van de geblevenen die dagelijks de begrafenisstoeten langs zagen komen, of 't beleefden, zoals ik, dat een zeer goed vriend het „zomaar” kreeg (hij genas overigens)...

Werkelijk, de Javase dienstjaren telden soms weleens „dubbel”.

Tot slot vandaag nog een echte kleine „ambtenaars”-herinnering uit mijn allereerste weken; want de hievoren opgehaalde zijn niet bijzonder „ambtenaarlijk”, maar algemeen.

't Was nog in mijn prilste kantoordagen; de uren (later praktischer geregeld) waren nog met soevereine minachting voor het klimaat, onherbergzaam lang en wekten zo meer op tot suffen dan tot werken (van „opwekken” gesproken). Maar tegen zulk jeugdig enthousiasme werken zelfs de klimaten tevergeefs en dus „daar zat ik dan”, 's morgens al tegen kwart voor acht, met de problemen te worstelen. En hoor op een dier eerste ochtenden een zo hartelijk uitschietende lach op de gaanderij, dat ik ervan opkijk en zie mijn hoogste chef me finaal staan uitlachen. En krijg na mijn groet de opmerking: „nou, dàt zie ik over 'n paar weken óók niet meer!” Zo ging het daar toe, stellig een doorn in het oog van alle overorganisators en presentatielijstschepers, maar het werk kwam af en te beter (als ik 't bescheidenlijk zo zeggen mag): chefs als de toenmalige Indische stimuleerden als tegelijk *mensen* en oudere vrienden: ze waren een lichtend voorbeeld voor junioren die ook eens chef hoopten te worden.

't Was een *goed* land met een *goede* samenleving, dat oude Indië.

J. HERBERT

AVONDGELUIDEN

In Indië kon je 's-avonds zo zalig luisteren naar het geraas van de tjemara's. Hier heb je prof. mr. dr. Diepenhorst.

WAAR KOMT DAT WOORD VANDAAN

En dan heb ik me ook laten vertellen dat de Indonesische naam Soeparman komt van Superman, alias Flash Gordon...

POORTMAN

GROEN GOUD en RODE AARDE

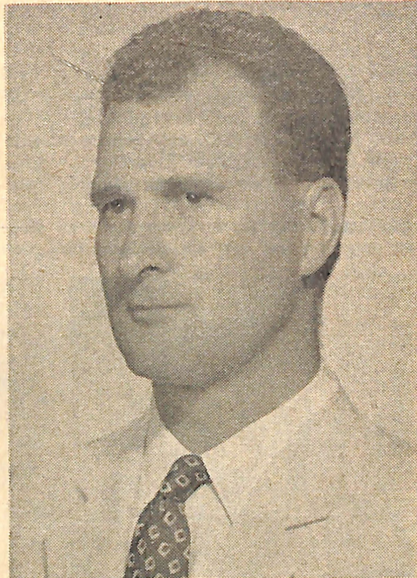
Zo wordt de provincie Misiones genoemd, in de landstaal: „Oro Verde y Tierra Colorada”. Misiones is het uiterste Noord-Oostelijke „uitsteeksel” van Argentinië, ingeklemd tussen Paraguay en Brazilië en van deze staten gescheiden door de Rio Alto Paraná en de Rio Uruguay en enkele zijrivieren. De provincie is ongeveer zo groot als Nederland en telt een kleine 400.000 inwoners.

„Misiones doet in vele opzichten aan Indonesië denken. Het klimaat, de oerwouden, de plantengroei en de diersoorten”, zegt Theo („Ted”) Thijssen. Wij zitten, met zijn vader in diens woning in Den Haag, gebogen over een grote kaart van de provincie. „Holland is een goed land, je komt er niets tekort, alles is perfect geregeld. Ik zou hier ook wel iets kunnen beginnen en slagen. Ik heb het voor en tegen zorgvuldig tegen elkaar afgewogen en ik heb besloten terug te gaan naar Argentinië. Ik mis hier iets, ik geloof dat het „ruimte” is. Begrijpt U wat ik bedoel?”

Ik begrijp het maar al te goed. In zijn ogen zie ik die „verre” blik, die je zo vaak bij Indische mensen kunt waarnemen. Mensen die, in de ruimste betekenis, wijde horizons hebben gezien.

Ted Thijssen is 42 jaar oud. Hij is in Coevorden geboren, maar ging al jong naar Den Haag. Op zijn negentiende jaar vertrok hij als radio-telegrafist aan boord van de „Christiaan Huygens” naar Indië. Door het uitbreken van de tweede wereldoorlog moest hij in Indië blijven en ging over naar de K.P.M. en later naar de J.C.J.L. Tijdens de Japanse bezetting verdween hij, als tienduizenden anderen, achter de kawat. Na de oorlog bouwde hij als sergeant-majoor KNIL het radiostation van Tjililitan op. Daarna nam hij de enorme installaties op Biak van de Amerikanen over, en wist met een hand vol helpers het station prachtig te runnen. Na zijn demob. werd hij wnd. Chef Radio- en Verbindingsdienst bij het K.L.M. Interinsulair Bedrijf.

In 1950 keerde hij terug naar Holland, waar hij naam maakte als radio-amateur. Niet lang echter, want in 1951 trok hij naar Argentinië. Hij begon helemaal opnieuw als „peon” (los arbeider), onder meer als kabelspanner. Daarnaast repareerde hij radio's, werkte als electriciën en leerde intussen ijverig Spaans „Het

Ted Thijssen, radio-telegrafist en planter in spē

is niet zo moeilijk als je Maleis kent. Als je een woord niet zo gauw kunt vinden, ben je eerder geneigd het Maleise equivalent te gebruiken dan het Hollandse of Engelse”.

Reeds na een jaar kwam hij in Buenos Aires bij Philips in dienst en kreeg de leiding van het installatieplan voor de Argentijnse rivierstations. Zijn werk voerde hem ook naar Misiones. En Ted wist het meteen: dit is het!

Hij vond hier terug wat hem in Indonesië fascineerde, kocht in 1952 een stuk grond van 70 ha. in de buurt van *Aristóbulo del Valle* en had er zo zijn eigen plannen mee.

In 1953 kwam hij weer in dienst van de KLM-Zuid-Amerika. Maar ieder jaar ging hij naar Misiones en begon voorbereidingen te treffen het land te ontginnen. Intussen was hij getrouwd met een Argentijns meisje. Ze hebben twee aardige kinderen.

Ted liet zijn vader overkomen om een kijkje te nemen. Die was enthousiast en leerde in die korte tijd Spaans. Ik kan me er zelf van overtuigen, want intussen zijn de kinderen (een meisje en een jongen) de kamer binnengekomen en een poosje is er geen woord Hollands bij!

In 1958 is Ted hier met verlof geweest en ook nu is hij weer in het land. Hij heeft zijn ontslag bij de KLM ingediend en wil zich nu helemaal wijden aan zijn plantage in Misiones.

„Hier vind ik Indië terug. Dezelfde rimboe en bergen (de hoogste is 750 meter), dezelfde stijle bergpaden en koeda katjangs. De aarde is roodachtig van kleur. Je vindt er ossekarren en lampoe templek. Natuurlijk bandjirt het er ook, en er zijn watervallen en precies dezelfde pantjorans. Rotan tref je er veel aan en ook orchideeën en varens. Er zijn lantana-planten en soldatenbloemen; moerbeibomen en de flamboyant, kembang sepatoe, oleander, bougainville en jasmijn; alameda's, canna's en bruidstranen.

In Misiones heb je ongeveer dezelfde warongs met kopi toeboek en teng-teng. Er wordt veel gejaagd op tjelëngs en herten. De jachthonden zijn „kampongladakkers” als in Indië. Tapirs en jaguars zijn er ook en vissen bij de vleet. Krokodillen ontbreken niet, evenmin als apen, papegaaien en toekans, prachtige vlinders en larongs. En dan echte bebëks en entoks.

Vruchten zijn er in grote verscheidenheid. Pisang, mangga, djerok en alle soorten, papaja, ananas, advokaat en zuurzak. Men verbouwt djagoeng, ketella, oebi, lombok en rijst. Merkwaardig genoeg ontbreekt de kangkoeng. Die zou je kunnen proberen te kweken”. Ik vraag hem hoe het staat met cultures. Ted verteld enthousiast verder.

„Er zijn volkplantingen van voornamelijk Duitsers en Polen, die renderende plantages hebben met thee, koffie, suikerriet, tabak en „tung”; de vrucht van de tung-plaat levert de olie die als grondstof gebruikt wordt voor verven en lakken. De tung-cultuur is stabiel door de uitvoer naar de U.S.A., betaling geschiedt in dollars. Zeer populair is ook de aanplant van „yerba maté”, die als thee gedronken wordt. De plant werd in de 17e eeuw door Jesuïeten-gemeenschappen gecultiveerd, vanwege het grote vitaminegehalte.

De oerwouden leveren vanzelfsprekend veel hout („groen goud”). Men is bezig in Misiones een cellulose- en papierfabriek op te zetten. De thee heeft een goede toekomst, omdat gebleken is dat de kwaliteit goed is. De Nederlandse firma Crone heeft reeds een thee-fabriek gevestigd in Monte Carlo aan de Alto Paraná”.

Ted Thijssen heeft zich in zijn vrije tijd zo goed mogelijk op de hoogte gesteld van diverse cultuurmethoden. Wat hem erg intrigeert is de toepassing van bamboe. Die groeit in Misiones in overvloed en in diverse variëteiten. Voor de huizenbouw wordt veel atap gebruikt en bamboe in zijn geheel. Gedèk en bilik kent men er niet. Hoe maak je die eigenlijk? Dat zou een pracht project zijn voor iemand, die ervan op de hoogte is.

Het zou een ommekeer in de huizenbouw kunnen betekenen, ook zouden er bepaalde fabrieksloods van kunnen worden gemaakt. Uit ervaring weten wij, dat bamboe uitstekend bouw materiaal is!

(Vervolg op pag. 20)

De heer Thijssen senior per „koeda katjang” onderweg naar een plantage

Een planter (rechts) met peones Martin (met iguanaleguaan) en Armando (met Aucán = toekan)

Myana

VOOR DE VROUW EN HAAR HUIS

Schoonmaken = opruimen

Dit lieve mensen, pleegt de tijd te zijn, dat we iets aan ons huis gaan „doen”. Op z'n Hollands gezegd: tijd voor de grote schoonmaak.

Mij niet gezien hoor ik U zeggen. Daar stem ik mee in. We stoffen, boenen, schrobben en zuigeren het hele jaar door al, om nu weer eens gordijnen en schilderijen af te halen, daar moet je voor geboren zijn.

Maar weet U wat wèl nodig is? Zo'n jaarlijkse opruiming in eigen huis. Een echte bedoel ik.

Opruimen gaat ons Indische huisvrouwen bar slecht af. Dat komt door ons aangeboren „Sajang”-gevoel dat ons de neiging geeft alle flesjes, potjes, blikken, tijdschriften, kranten en alles wat papier is te bewaren. In Indië hadden al die zaken waarde. Voor de toekang rombeng (dus voor ons!) of anders voor de baboe die je dolgelukkig kon maken met alles wat je wilde opruimen. Hier geen toekang rombeng, geen baboe dus... hupsakee, er is wel plaats in de kast, of anders erop of er boven. Of in een kist met een-kleed-erop of een rakje met een-gordijn-ervoor. Alle rommel onzichtbaar opgeborgen.

Onzichtbaar? Dat denkt U maar. Want ongemerkt woekert de rommel voort en uw sajang-gevoel ondervindt nergens een rem meer. Het bewaren is een gewoonte geworden, U kan eenvoudig niks meer wegdoen.

Heus gelooft U me, die rommel heeft geen waarde. Dozen, flessen (waarop geen statiegeld staat) papier, hoe mooi, aardig, nuttig eerst, eenmaal gebruikt moet het weg de deur uit. Neen, niet denken: op een dag kan ik het gebruiken. Tussen die dag en nu staan een eindeloze rij dozen, flessen etc. Dus... weg ermee, de vuilnisman komt niet voor niets tweemaal in de week?

Zal ik U leren opruimen?

Vraagt U aan uw kruidenier een paar flinke lege dozen (hij ruimt meestal dinsdag op!). Neem twee dozen en zet ze voor de kast neer

die U onderhanden neemt. Een hele rij half-opgebruikte medicijnen, hoestdrankjes, pillen, poeders, kan allemaal de vuilnisbak in, nu eerst in de doos. Half stuk gebarsten aardewerk en porcelein. Niet langer om treuren, weg ermee. Schoongewassen papieren ijsbekertjes? Kom, eens wordt het weer zomer (de hemel mag weten wanneer, maar ééns) en dan eten we weer ijs uit bekertjes, gooit

Die eindeloze rijen flessen, weg ermee

U deze maar weg. Kijk, bijna een hele plank staat nu leeg. Kunnen fijn de spullen in, die nu op het dressoir staan, een schaalje, een asbakjes-stel, een broodmandje.

Nu die van-alles-en-nogwat kast. Drastisch zijn mevrouw, papieren, touwtjes, elastiekjes kunnen in een aparte doos onderin, zodat U direct de plaats weet als U iets nodig heeft. Maar alles wat daarbuiten slingert meteen de kachel in.

Sorteer de spullen in twee dozen. 1. direct weg te gooien. 2. Voorlopig naar zolder of box. Zodra U twijfelt tussen wegdoen of niet wegdoen, gooi het voorwerp van uw twijfel dan in doos 1.

Neem de schoorsteenmantel, de vensterbanken onder de loupe. Staat er niet te veel op? Prullaria met een piëteits-vergunning? Weg ermee, er komt gauw genoeg nieuw. En al gooit U het niet subiet weg, doos nr. 2 is ook heel nuttig. Kunt U later nog wat terugvinden als het moet, op zolder.

Kijkt U eens naar de muren. Hangt er niet schrikbarend veel? Zoveel dat U werkelijk mooie schilderijen of platen niet meer uitkomen? U moest eens zien hoe uw kamer opknapt als de wanden licht en sober versierd zijn. Die kwijnende plant die het nooit wil doen. Weg ermee, er zijn nog genoeg planten in de wereld die het wát graag doen voor hetzelfde geld.

Die uitbundige plant die steeds maar sliertiger en wilder wordt en die U, ook alweer uit kassian-sajang-gevoel zijn gang laat gaan? Weet U dat die uw kamer ook slordig en onverzorgd maakt? Geef die plant een ander plaatsje en snoei hem.

Zorg dat er niets maar dan ook niets op de grond hoeft te liggen; geen stapel boeken, tijdschriften of kranten. Allemaal stofnesten.

Mist U die lectuur van reclame-folders en brochures nu werkelijk zo? Heus mevrouw, er komen in de loop der jaren nog kilo's en kilo's gratis voor niks bij. Allemaal goed voor doos 1. Geef tijdschriften en boeken die U geregeld inkijkt een vaste plaats in de boekenkast of op een rekje. Geen plaats? Waarom dan niet uw boekenkast eens opgeruimd? Moet dat afgrijselijke premie-boek voor altijd kostelijke plaats innemen? En al die stuiverromannetjes die U eens voor tijdverdrijf gekocht of gekregen hebt, wist U dat het Rode Kruis en het Leger des Heils ze heel graag willen hebben? Een goede sanering van uw lectuur-voorraad pleit voor uw cultureel gevoel!

De kleer- en linnenkasten. Ik durf te wedden dat U de helft die er ligt en hangt niet meer gebruikt. Natuurlijk die oude japonnen en blousjes niet weggooien, maar laat ze niet hangen tussen de goede. Hebt U nog een lege koffer staan? Niet langer twijfelen, opruimen. U kunt ongebruikte kleren altijd een bestemming geven. De kinderen hebben op school om de haverklap verkleedpartijen voor toneelstukjes. Misschien een persoonlijke schenking aan iemand die blij is met wat kleren, of anders altijd Rode Kruis of Leger des Heils.

Heerlijk leeg is uw kast nu! Even de rest laten uitwaaien op een zonnige dag en... die kast wordt heus wel weer vol hoor. Uw man is nu beslist beter te overtuigen dat U niets heeft om aan te trekken!

Ligt er bij U ook altijd zo'n schrikbarende hoeveelheid oude lappen en versleten slopen op uw linnenplank? Zoek de lappen uit; wat nog versted kan worden gaat direct in uw verstellmand (ik heb er ook een doos voor), de rest in doos nr. 2. Neen, niet naar de keuken, maar naar de zolder. Heeft U weer eens oude lappen nodig, dan weet U ze te vinden. In de keuken ligt namelijk toch ook al genoeg aan lappen, waar of niet?

Houdt rommel niet onnodig in kast en huis, want daar schiet ze wortel. De bedoeling is toch onze woonruimte te vullen met bruikbare en decoratieve zaken, dan alleen is wonen prettig. En dan alleen kunnen we de boel werkelijk schoonhouden! LILLIAN

*

P.S. Zet U doos nr. 1 de eerstvolgende vuilopphaling naast de assemmer? Niet vergeten. En doos nr. 2 nu direct naar de zolder. Geef de kinderen geen gelegenheid er „even” in te kijken, dat is funest!

Hoedjan datang, kambing lari!

Als je in het oude Indië door een regenbui werd overvallen en haastig dekking zocht onder een emper (afdak) schuilden daar meestal reeds andere mensen, die je vrolijk verwelkomden met:

*Hoedjan datang, kambing lari
Blanda mabok, delapan hari!*

Een variant op dit rijmpje hoorde ik in mijn jeugd. Ik had een schoolkameraad — een echte deugniet — die bij een strenge Tjang in de kost was. Als hij weer wat op zijn kerfstok had en de struise oma het bekende rietje zwiepend op zijn „partes posteriores” deed neerkomen, plachtte ze de afstraffing rytmisch te begeleiden met de volgende woorden:

*Hoedjan datang, kambing lari
Rotan datang, pantat menari!*

Die laatste regel laat aan duidelijkheid niets te wensen over. Wij van de oudere garde weten er van mee te praten. A. J. C. H.

We stoffen, boenen, schrobben en zuigen het hele jaar door

De sfeer van Tempo Doeloe in een huis van nu

„De diepe achtergalerij met die vele open deuren. Iets wijs, iets helders met veel zonlicht dat van alle kanten binnenkwam. Het moet vroeg in de ochtend zijn geweest met die schuinvallende zonnestralen, lichte vlekken en langgerekte schaduwen van deuren, van pedestals, van stoelen, tot zelfs van chevelures op de midden tafel!”

Zo beschrijft E. Breton de Nijs (R. Nieuwenhuis) in zijn „Vergeelde portretten” het huis van tante Sophie en oom Tjen. Zo'n huis kon men alleen in ons Indië vinden. Wie kan die sfeer vergeten die in zo'n achtergalerij, voorgalerij hing? Wie, wat maakt die die sfeer? de mensen, de meubels, het huis zelf? of was die sfeer er door de vertrouwdheid van alles tezamen?

In de huiskamer van Breton de Nijs in Amsterdam staan geen Indische meubels, er zijn geen openstaande jaloezie-deuren, noch schuin vallende zonnestralen of chevelures. Maar toch hangt er dat „iets”, waardoor tante Sophie en oom Tjen zich in deze omgeving niet „displaced” zouden voelen. Alleen zouden ze vergeefs wachten op het heest van de dag, op de siësta, op het ophalen van de krees.

De enige kree die hier hangt, is de kree die iedere dag over heel Nederland hangt, de grijze wolkenkree die met geen touw weg te trekken is.

Voor die bijzondere huiskamer is Fried Nieuwenhuis verantwoordelijk. Op de rustige, weloverwogen manier haar eigen, heeft ze een home ingericht zoals dat voor haar en haar man aanvaardbaar is. Ze houdt niet van modern, toch heeft ze modern gedacht bij het kiezen van meubels en de aankleding van het interieur. Hier moeten zich haar jongens, de moderne jeugd, toch ook thuis voelen?

In de glimmend gewreven git-zwarte linoeumvloer weerspiegelt zich alles wat er op staat en daardoor krijgt de kamer diepte en wijde. De muren zijn in drie bijna-witte

De eethoek, met in de hoek de eeuwenoude pedestal en als enige versiering aan de wand „de Vis”

tinten roze, ivoor, groen geverfd en het contrast van wit en zwart scheidt hoogte. Daar heeft U die hoogte en de diepte van het Indische huis.

Er is geen modern bankstel dat de illusie verstoort maar 4 ouderwetse crapeaux en een verrukkelijke ouderwetse canapé. Alles bekleed met een moderne (afwasbare) stof in 4 gedempte tinten: crème, grijs, oud-rose, groen. De canapé is oud-rose, net als het langharige wollen kleed op de grond. Op een wonderlijke manier harmonieert het smeedijzeren tafeltje erbij.

Op de schoorsteenmantel staan drie antieke stolpen met kunstbloemen in matte kleuren. „In Hoorn op de kop getikt voor een krats. Je moet altijd boffen met antiek, anders is

geen modern bankstel, maar vier ouderwetse crapeaux...

het onbetaalbaar”, vertelt Fried trots. Ze houdt van scharrelen op het Waterlooplein en ontdekt hier een leuke lijst, daar een oude verveloze standaard, daar weer een oud tafeltje.

Ze ziet er ineens wat in en koopt het. Zo ook met die scheerspiegelstandaard. Dat kon een bloemenstandaard worden. In de lijst van de spiegel hangt nu een ouderwetse soepsterrien en daarin groeit een hangplant.

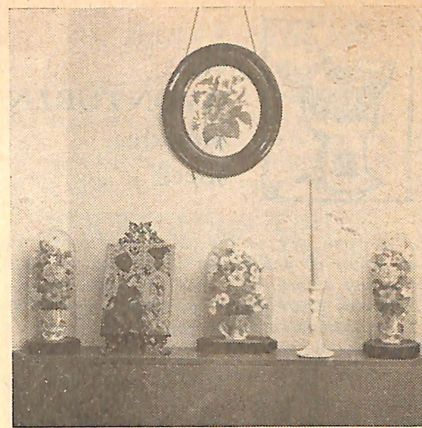
Mevrouw Nieuwenhuis laat me twee geborduurde schilderijtjes zien, in heel fijn petit point uitgewerkte, middeleeuwse taferelen. Zelf gemaakt. De lijsten zijn antiek.

Maar er zijn ook twee moderne wandlappen, een kaladi en een kembodja. Modern maar toch zo vertrouwd en Indisch.

„Die lamp is echt van tante Sophie geweest”, vertelt Fried Nieuwenhuis me. „Het heeft ons hoofdbrekens gekost hem heelhuids hier te krijgen en hem behoorlijk op te hangen want hij is heel zwaar. Maar hij is wel heel mooi hè?” Het is inderdaad een uniek stuk dat door de generaties heen een pronkstuk zal blijven.

Het is een Palembang lamp. Een samenstel van koperen mangistans die aan kettingkjes opgehangen zijn. Hij is zwaar en massief en toch zit er iets in van een moderne mobilé. Dus ook hier weer: antiek-modern.

Van een aangrenzende erker is een eethoek gemaakt. Alles is er wit of bijna-wit geschilderd, tafels, stoelen, opbergruimte. In de hoek bij het raam staat een eeuwenoude pedestal van ijzer. Maar wat vroeger een grauw zwart silhouet moet zijn geweest, is nu een romantisch lichtgroen sierstuk geworden met teerroze bloemknoppen. Met de sierlijke plant-

Op de kop getikt voor een krats

in-pot erop is deze piedestal een kleuren-filmpje waard!

Als enige versiering aan de wand hangt „de Vis”. Dat is zo'n porceleinen plantenhanger in de vorm van een karper. Weet U nog dat we er vroeger wel een stuk of drie hadden hangen in de voorgalerij? In een soort Chinees-Delfts blauw of oranje-bruin? We deden die dingen als „ouderwets en mal” van de hand aan de toekang rombeng of op de lelang, en nu? U zou jaloers worden op de vis van Fried Nieuwenhuis, zoals hij daar hangt tegen die lichtgroene muur.

Aan de huiskamer grenst een vertrek dat afgescheiden is door een goudkleurig velours gordijn. Een spierwitte standaard met een omklapbaar blad (met een ouderwets bloemenstillevens) breekt even de gele wand.

„En daarachter”, vraagt ik nieuwsgierig.

„Voor wat daar achter is, ben ik niet verantwoordelijk”, lacht Fried, dat is domein van Breton de Nijs”. Een werkkamer met boeken langs de gehele wand, op de grond, op stoelen. Een enorme tafel bedekt met paperassen en foto's. Hier werd met liefde en toewijding het fotoboek „Tempo Doeloe” gemaakt.

Maar in die huiskamer waar ik zo verliefd op ben, daar houdt de vrouw van Breton de Nijs iets van die tempo doeloe-sfeer vast.

LILLIAN DUCELLE

TEMPO DOELOE

Je staat in het portaal van een huis dat je niet kent. Wat zul je zien als de huisdeur opengaat? Het doorsnee moderne „meubel-voorschot” meubilair, het meegenomen rotan zitje uit Djakarta... of iets persoonlijkers, iets anders dan anders dat vertelt over de smaak van de bewoners en hun manier van leven in Holland?

Het is interessant om goed naar interieurs te kijken. Opgeruimde rommel, versletenheid, kwaliteit zijn vaak onbelangrijk. Het is de smaak van de huisvrouw, de stemming die er in het gezin heerst, die uit die inrichting spreekt. Eruit MOET spreken. Dat is het interessante.

Bent U trots op uw huiskamer, op een bepaald hoekje? Heeft U kans gezien ondanks de voordelige aanbiedingen van duizend interieur-zaken een persoonlijk karakter aan uw huis te geven? Dan is het beslist de moeite waard er eens een foto (of een detail-foto) van te maken en naar „My-and” te sturen. Doen hoor!

REDACTIE MYANA

1001 AVONTUREN met de soetil

„Vanavond eten we sekkah”, zei je tegen man en kroost en dan wisten ze het: of de kokki was niet binnen, of je had zin in iets gemakkelijks en goedkoop. Gemakkelijk zeker, want de sekkah-verkoper kwam praktisch iedere middag langs.

Die grote grijze pan waaruit de man op je aanwijzing de tahoe, de aardappel, de sawi, het spek, de oesoos, de paroe uit de pan prikte. Dan sneed hij op een plankje alles in kleine stukjes deed alles over in je eigen pan en gaf er rijkelijk de saus bij. Nog een kommetje voor de sambel tjoeka. En klaar was de maaltijd. Met warme rijst!

Wat denkt U ervan om zelf eens zo'n pan sekkah klaar te maken? Kunnen we een paar dagen heerlijk doorwerken aan de opruiming van ons huis. „Wie trek heeft, de pan staat op het fornuis, de rijst is in de stomer!”

SEKBAH

Nodig:

Speklappen, tahoe, bouillonblok (Knor), ketjap, oesoos van het varken (of paroe = long), vetsin, sawie asin (of kropsla) uien en aardappels, bawang poetih, peper, zout en sobah (boemboe babi panggang)

Het bereiden:

De speklappen bakken met wat bawang-poetih, zout, peper en sobah, zodra ze half gaar zijn, water erbij, bouillonblok er in, fijn gesneden witte en rode uien naar smaak en dan laten doorsudder. De tahoe bakken in stukken (diagonaalsgewijs snijden), dit met de bouillon, darmen (paroe) en aardappelen doen, al naar gelang men dit wenst en weer wat water erbij, tot het een soepje wordt en dit doorkoken met wat ketjap (voor de kleur) tot het gaar is. Vetsin het laatst er in doen.

Als er geen sawi asin is, de kropsla blad voor blad besprekelen met wat zout en azijn (een paar druppels extract).

Dan wordt de sekkah-soep opgeschept en alles (wat eetbaar is) in stukjes snijden, ook de slablaren in stukjes erbij doen en dan sambal er overheen.

De sambel: tjabé merah (en rawit, wie van pedis houdt) een tikkeltje azijn erin, een puntje suiker, peper, zout

N.b. de boemboe babi panggang kunt U kant en klaar per potje krijgen bij de meeste Indische winkels.

Benefica is thans voetbalkampioen

En daar is niets meer aan te doen

Wilt U ook zo kunnen spelen,
wees dan wijs,

Eet dan geregeld

Kokkies Sambel met Rijst

Kokkies Rijstwinkels:

Witte de Withstraat 128
Telefoon 89438

Slotermeerlaan 125
Telefoon 130362

AMSTERDAM - W

HOE ONDERHOUD IK MIJN HUIS?

„Een deel van het onderhoud komt voor rekening van de huurder, die tevens aansprakelijk is voor allerlei beschadigingen w.o. ook die, die een gevolg zijn van onoordeelkundig behandelen”.

Dat is een van de wetenswaardigheden die ik las in een boekje dat door het Bouwcentrum Rotterdam uitgegeven wordt.

80 Pagina's vol waaroms en daarom betreffende het onderhouden van onze woning. Ik weet niet wat U daaronder verstaat, maar ik heb tot mijn grote schrik ontdekt dat ik een zeer tropisch idee over dat „onderhoud” heb gehad. Gaat U zelf maar na, wat hadden we in Indië nou eigenlijk voor reparatie aan ons huis? Een paar dakpannen als het lekte, hier en daar wat teer of petroleum als er sporen van rajap te zien waren en om de twee jaar of eerder een grondige kapoer-beurt. En bij vochtplekken in de muur (adoc, zo lekker koel als je je hand ertegen hield!) dan gebruikte je dat gedeelte van de kamer zo min mogelijk tot er wat aan gedaan was.

Maar hier! Wist U, dat het tot de taak van de bewoner hoort de ventilatiemogelijkheden zo goed mogelijk te gebruiken... want de meeste vochtklachten ontstaan door vocht dat

niet weg kan! Koud of niet, zet geregeld het huis eens flink open en houd in ieder geval ventilatieroosters niet dicht.

Als U eens wist wat een water er verdampt in huis. Bij het koken 2 liter per keer, bij afwassen 1/2 liter, baden 1/4, menselijke uitwaseming 5 liter per etmaal. Om niet te spreken van de waterdamp die vrijkomt als U kleren in huis droogt! Verbaast U zich dan niet dat het behang zo gauw lelijk wordt en los laat!

Er staat van alles in dat wijze boekje, dat ik vooral onder de aandacht breng van mensen die in een nieuwe woning wonen.

Hoe maak je het sanitair goed schoon en waarmee? Welke schoonmaak-middelen en methoden zijn er voor verschillende delen van de woning? Hoe hangt men iets aan de muur? Misschien weet uw man dat allemaal al mevrouw, maar heus, het is toch wel handig om het nog eens te kunnen naslaan en zwart op wit te zien. En dan kunt U misschien ook de huisbaas eens wijzen op bepaalde gebreken van de woning.

U kunt het boekje bestellen bij Weena, Postbus 299, Rotterdam-3. Het kost f 2.— en het is het waard. L. D.

Vóór jou, ná U!

„Hoeveel krijgt U van me melkboer?”
Jaar in, jaar uit, honderden keren stel ik mijn argeloze vraag aan een argeloze leverancier en opeens is die argeloosheid verstoord.

„Dat hoor ik nu pas”, zegt mijn man, „dat je tegen de melkboer „U” zegt! Heb je dan geen gevoel voor maatschappelijke verhoudingen meer?”

„Wat nou weer?” roep ik stomverbaasd, „die man moet f 3,48 van me hebben. Mag ik dan geen U meer tegen hem zeggen?”

„Natuurlijk niet. Heb je het de buurvrouwen wel eens horen zeggen? Zei je vroeger tegen de toekang sajoer of de toekang rombeng ook „toean?” Neen toch?”

„Belachelijk”.

„Nou, dit is niet zo belachelijk. Misplaatste beleefdheid, fout, absoluut niet nodig!”

„De melkboer, de bakker, de groenteboer zijn mijn vriendjes niet”, protesteer ik, „en mijn ouders hebben me geleerd afstand te bewaren. En met niets bewaar je zo goed afstand als met het woordje „U”.

„Onzin. Weet je wat de melkboer nu zegt? „Daar heb je nou weer zo'n mens uit dat apeland. Die heeft zo weinig mensen gezien dat ze meteen denkt dat ik minister van Landbouw ben”. Dat denkt die man en gelijk heeft 'ie ook nog!”

„Dan is die man geschift, dat is voor mij reden te meer om niet amicaal tegen hem te doen.” is mijn zwak verweer. Maar U begrijpt het wel, het laatste woord is voor mijn professor in de sociologie-psychologie, hij heeft gelijk in alle standen. En ik belooft dat het voortaan „jij” en „jou” zal zijn tegen alles wat mij, Koningin Huisvrouw dient. Dat hoort zo in Holland. Het is maar dat je het weet.

„Gaat U zitten”, zegt de heer in het deftige grijze pak in de tram tegen me.

„Dank je wel, hoeft echt niet, we moeten er de volgende halte al uit”, wijs ik vriendelijk zijn aanbod af en als hij toch aanstalten maakt op te staan: „Je kunt heus wel blijven zitten!”

„Kennen we die man”, vraagt mijn man als we uitgestapt zijn. „Nou ja kennen, kennen, ik zie hem wel eens”, zeg ik. „Waarom dan dat ge-jij en jou?” „Hoezo, omdat ik hem tutoyeerde? Dat moet toch, het is onze kolenman”, antwoord ik droogjes. TOET

VIES

Hollands vriendje: „Jöh je bent belazerd!”

Zoontje: „Ben jezelf ook. Maar ik mag geen lelijke woorden zeggen van m'n moeder!”

Vriendje: „Wat zeggen jullie dan als je belazerd wil zeggen?”

Zoontje (een beetje aarzelend): „Mijn moeder zegt altijd „koerang adjar”.

Vriendje: „En ik zal tegen mijn moeder zeggen dat jij me vieze woorden leert!”

Leuke foto: Zuster Minggus Mailoa van Soerabaja met een baby op de arm. En de bezitter van de foto weet niet van wie de baby is. En vraagt zich af: zou iemand in de grote Tong-Tong-kring het wél weten? Zulke raadsels heeft ons blad al heel vaak opgelost. We zijn benieuwd naar deze keer.

I.K.K. Tong-Tong Geslaagde Filmavond

Tot groot genoegen van het Kringbestuur was de zaal op 10 mei j.l. betoel-betoel vol! Kwam het misschien door de titel van de emigratiefilm? „Een Plaatsje in de Zon” dóét onverbeterlijke mata-hari zoekers alder tijds iets. De film werd welwillend ter beschikking gesteld door de Nederlandse Emigratiedienst en kundig gepresenteerd door een functionaris van de Dienst, de heer Swager. Knap geregiseerd deze mooie kleurenfilm, die in sprekende beelden de emigratie van een Indisch gezin naar Amerika weergeeft. Voorzien van een verantwoord commentaar, dat ook waarschuwt voor onbezonnen emigratie de film zou ook kunnen heten „Aanpassen en Aanpakken”!), verdient ze alle lof!

Hierna was de beurt aan de heer Herrebrugh, die met vroegere filmvertoningen zijn sporen reeds had verdiend. Om bij de nieuwe wereld te blijven, begon hij met twee aardige en interessante zelfgemaakte filmpjes over Amerika in 1939 en de Niagara-watervallen, waarbij hij en zijn vrouw gezellig commentaar leverden.

Uitstekend camerawerk, met name in de scène van Times Square bij het bekendmaken van het uitbreken van de tweede wereldoorlog!

Na de pauze vertoonde de heer Herrebrugh een aantal films die hij in Indonesië had „geschoten”. Bali, Timor, en vooral de prachtige kleurenfilms van Flores (met de drie gekleurde meren), de Zandzee en het Idjen-plateau.

Ook hier weer opvallend goed camera-werk, dat de sfeer uitstekend trof. Machtige bergmassieven en dreigende kratermonden, lieflijk

sawah-landschap en slanke pinangpalmen, de grootste branding aan Java's Zuidkust. Het publiek was er helemaal in! Verraste uitroepen, enthousiaste herkenning, vrolijk gebabbel, „ssst”-geroep. Een ongedwongen, echt-Indische sfeer die trouwens alle Kringavonden kenmerkt!

De Indische films en de emigratiefilm in combinatie gaven, merkwaardig genoeg, feitelijk een frappant beeld van de Indische Nederlander „in de vaart der volkeren”. Vicevoorzitter A. den Hamer bracht deze impressie in zijn slotwoord tot uitdrukking: „Wij zijn hard bezig wereldburgers te worden!” Hulde aan de beide „operators”, die ieder een blijvend aandenken aan deze volop geslaagde filmavond kregen aangeboden! Hulde ook aan het Kringbestuur dat iedere maand weer (in siders weten hoe moeilijk het is!) erin slaagt de leden iets bijzonders aan te bieden. Het was af! Rt.

Ben U al lid van de Indische Kulturele Kring „Tong-Tong”? De contributie bedraagt slechts f 1.— per persoon per maand. Geeft U NU op aan het Secretariaat: Weimarstraat 121, Den Haag.

Mogen wij uw speciale aandacht vragen voor woensdagavond 23 mei a.s.? In het concertzaaltje van Voornveld en Spoor, Plaats 22 (dus niet in onze eigen zaal!), zal Edithe de Clerq Zubli gedichten voordragen uit eigen werk en uit werk van tijdgenoten.

*Na de pauze een piano recital door Eric van Nooijen, die o.m. werken van Mozart, Beethoven en Bartok, en eigen Composities ten gehore zal brengen.
Aanvang 20.00 uur.*

MISS TONG-TONG VERKIEZING

Aangezien ons nummer van 30 april j.l. wegens de feestdagen vrij laat is verschenen en de aanmeldingstermijn voor de „Miss Tong-Tong” verkiezing daardoor wat krap werd, wordt de sluitingsdatum verschoven van 15 mei naar 31 mei a.s.

Tot 31 mei kunt U zich dus nog opgeven, dames!

Haast U!!! Dan sluit de inschrijving onherroepelijk.

In ons nummer van 30 mei worden nadere bijzonderheden over de verkiezing bekendgemaakt.

(Zie voor bijzonderheden ons nummer van 30 april)

DE PASAR MALAM

De organisatie van de Pasar Malam bezorgt ons altijd vele hoofdbreken en slapeloze nachten. Gelukkig wordt voor de meeste moeilijkheden wel een akal gevonden, maar één probleem hebben wij nog steeds niet kunnen oplossen:

PERSONEELSGEBREK

We hebben „hulptroepen” nodig en U kunt ons daarbij helpen.

Op de drie Pasar-Malam-dagen: 29, 30 juni en 1 juli (vrijdag, zaterdag en zondag) hebben wij nodig:

DAMES

om te helpen in de tombolastand

JONGELUI

voor de kaartjesverkoop bij de danszaal en als hulp in de schiettenten

JONGELUI

in het bezit van een rijbewijs om het transport te verzorgen.

Grote salarissen kunnen we U helaas niet beloven, daarvoor is Tong-Tong nog steeds te arm. Wel krijgt U één (of twee, dat hangt van de werktijd af) maaltijd(en), drie drankconsumpties en een kleine geldelijke vergoeding.

Verder kunnen wij U garanderen, dat het behoorlijk ramé zal zijn en heel gezellig.

Schrijft U ons even op welke dag U zich ter beschikking kunt stellen en hoe lang en voor welke werkzaamheden?

Richten aan: TONG-TONG, afd. Publiciteit, Prins Mauritslaan 36, Den Haag; onder het motto: „hulptroepen”.

De Parijzenaar

Zoals een ieder weet leefden in het toenmalige Indië zo'n verscheidenheid van volken en rassen, dat men zich gemakkelijk afvraagt hoe het dan eigenlijk ging met de taal en hoe men elkaar het één en ander moest uitleggen.

Dat het helemaal geen probleem was, getuigt wel het volgende verhaaltje van een Fransman, die na een zwerftocht door de om Malang heen liggende kampongs de weg terug naar de stad niet meer wist. Besluiteloos stond hij op een eenzaam landweggetje tussen de oneindige sawahs en wist niet welke richting hij uit moest. Hij besloot na een poosje dan ook maar op goed geluk zijn neus te volgen. Na een tijdje gelopen te hebben bereikte hij eindelijk een kampong waar hij een tani tegen kwam met een pikolan, waaraan een bos padi en enkele knollen oebi hingen, op de schouders. De Fransman hield de tani aan en vroeg in het Frans: „Spreekt U Frans?” „Oui”,¹⁾ antwoordde de tani, denkende dat de Fransman vroeg wat voor knollen hij op zijn pikolan had. Blij verrast over de schitterende gang van zaken, vroeg de Fransman met het élan de Fransen eigen: „hoe heet dit plaatsje, waar ik ben?” — „Paris”,²⁾ antwoordde de tani in zuiver Frans, denkende dat de ander vroeg wat de bundel halmen was, die hij bij zich had.

DANIEL J. HENDRIK

1) „Oui” oei = laag Oost-Javaans voor oebi.
2) „Paris” pari = laag Oost-Javaans voor padi.

Journalistieke Totems en Bonzen

In de Encyclopedie van Winkler Prins staat, onder het hoofd WYBRANDS, Karel, een korte levensbeschrijving, besluitend met de woorden:

„Later ontvaardde zijn humor in grove spot, zijn sarcasme in gescheld; zijn critiek werd louter negatief van aard, zijn invloed en gaven misbruikte hij; zijn „gele“ journalistiek werd berucht, zijn krant liep hard achteruit. Hij stierf eenzaam en verbitterd aan de gevolgen van een auto-ongeluk“.

Na Wereldoorlog II is het NIEUWS VAN DEN DAG VOOR NEDERLANDSCH-INDIE niet meer verschenen.

Het harde oordeel in de Winkler Prins is, naar mijn overtuiging, onverdiend en bovendien onjuist. De schrijver, die misschien een van de velen is, die door Karel Wybrands niet zachtzinnig op hun plaats zijn gezet, had behoren te denken aan „de mortuis nil nisi bene“, want de doden kunnen zich niet meer verdedigen.

Alleen dat de arme eenzaam en verbitterd stierf, is waar. Op zijn schrijftafel stond, jarenlang, goed in het gezicht, een stukje karton, waarop men las: OOK DIT ZAL VOOR-BIJGAAN.

De Franse Regering heeft zijn verdiensten erkend door hem op te nemen in het Legioen van Eer.

Zijn plichtsbetrachting was zo zeldzaam groot, dat hij, na het auto-ongeluk op Soemedang, dat zijn dood zou veroorzaken — zijn lever was gescheurd — tot de chirurg, die het noodzakelijk achtte hem onmiddellijk te opereren, met enige kans hem het leven te redden, zei: „Morgen; niet vandaag. Ik heb 24 uur nodig om orde op mijn zaken te stellen“.

Onder geweldige pijnen zette hij zich daarop aan het werk, te zamen met zijn notaris en vervolgens met een katholieke priester. En toen de arbeid gereed was, ging hij de eeuwigheid in. Is dat niet een zeldzaam voorbeeld van moed en zelfbeheersing?

Requiescat in pace. (Moge zijn ziel rusten in vrede.)

Ik had dit trieste verhaal niet behoeven in te lassen, als het niet noodzakelijk was geweest, ten eerste tot eerherstel, om de in meer dan één opzicht waarlijk grote journalist Karel Wybrands historisch in het licht te zetten, dat hij verdient; verder ook in verband met hetgeen ik nu ga vertellen over Berretty en over Karels broer, Gerrit.

Karel Wybrands had een broer en een zuster. Beiden ongehuwd. Voor zijn zuster had hij het noble gebaar een kleine villa te huren in De Steeg, en de Escompto instructie te geven, haar een maandgeld uit te betalen, groot genoeg om zonder al te veel zorgen te leven. De jongere broer Gerrit kon zichzelf bedruipen.

Na de Militaire Dienst ging Gerrit ook fortuin in Indië zoeken. Hij contracteerde bij een rubbermaatschappij in Pontianak, en zag zich geplaatst, met twee Engelse jongelui, ergens in de rimboe van Borneo.

„INGET MATI“ & „AD PATRES“

Begrafenis- en Crematie-Onderneming

Fa. Johs. Ouwewan & Zn.

Opgericht 1924

ROUWKAMERS en
ONTVANGKAMERS
AIRCONDITIONED

Kantoren: Fred. Hendriklaan 7,
Den Haag, Tel. 070-556427 (2 lijnen)

Ge herinnert u misschien het drama „Eenzaam“, van Jan Fabricius, Gerrit raakte aan de drank en helemaal overstuurd. Een rampzalige ochtend gaf hij een inlander een stevige mep om de oren. De gevolgen waren drastisch en dramatisch en maakten van de rubbertapper een journalist. Want diezelfde dag, in de middag, terwijl hij lag te soezen, stormden een twintigtal schreeuwende Dajakkers, gewapend met hamboestokken, parangs en rubberbijltjes, de slaapkamer binnen, en, voor hij goed wist dat hij niet droomde, had er een de altijd geladen revolver uit de la van het nachtkastje gegrist. Hem uit bed sleurend en dreigend met het wapen, dwongen ze Gerrit mee te gaan. Hij riep zijn bediende, maar die was gevlucht. Hij schreeuwde en vloekte, maar een stinkende hand op zijn mond dwong hem te zwijgen.

De schurken sleepten hem, meer hangend dan lopend, naar het rubberbos, gooiden een hennepstouw over een tak, deden een lus om zijn nek en... hingen hem op!

Zijn bediende en een andere inlander, die alles gezien had, gingen het gebeurde vertellen aan een van de Engelse jongens, en deze haastte zich, zijn kollega te gaan lossnijden. Nog net bijtijds.

Gerrit Wybrands had opeens genoeg van heel Borneo. Niet voor het eerst trouwens. Hij had gehoord, dat zijn broer een krant gekocht had in Batavia en vroeg hem telegrafisch, vanuit het hotel in Pontianak, waar hij nog die zelfde avond zijn intrek genomen had, of hij misschien in Batavia iets voor hem wist. „Kom bij mij“ — seinde Karel terug — „hoe eer hoe liever. Ik ga met vakantie“. En zo werd ook Gerrit journalist.

Toen ik in Batavia kwam, enkele jaren later, was hij reeds geheel thuis bij het „NIEUWS“. Hij verzweeg zoveel mogelijk zijn Borneo's avontuur. Maar iedereen wist het en vertelde het mij. Zijn vijanden — hij had er tien keer meer dan vrienden — trachtten hem ermee belachelijk te maken. Maar vanaf het ogenblik, dat ik hem ontmoette heb ik zeer veel respect gehad voor Gerrit Wybrands, een eerbied, langs lijnen van geleidelijkheid, uitgroeiende tot bewondering, sympathie, vriendschap.

Mijn bewondering kwam vooral voort uit de haast bovenmenselijke energie, waarmee hij zich beijverde, en voor 100 procent ook slaagde, een journalist-die-er-zijn-mocht te worden. In Borneo (naar ik meen was hij er twee jaar) had hij in de omgang met zijn kollega's zich opgewerkt tot een behoorlijk Engelsprater, verstaander, schrijver en vertaler. Bovendien had hij daar, in de eenzame nachten, Frans gestudeerd. Frankrijk was het land waarvan hij het meeste hield. Hij was er nooit geweest, maar hij nam zich voor, al zijn vakanties in Frankrijk door te brengen. Hij had zich geabonneerd op Franse tijdschriften (niet allemaal even serieus...) en in Batavia begon hij de grote Franse romanschrijvers te lezen. Hij las, door elkaar, klassiek en modern, maar zijn ernstige aard deed hem naar het klassieke overhellen. Hij las vooral op het bed, 's-middags en dikwijls tot laat in de nacht. Zijn grootste liefhebberij was om met mij over Zola, Flaubert, de Balzac, Bourget of Alexandre Dumas te praten. Hele pagina's kende hij vanbuiten. Hij dweept met „L'Education sentimentale“ en met „La Faute de l'Abbé Mouret“. Ik dacht dat ik nogal aardig thuis was in de Franse literatuur, maar hij had veel meer dan ik gelezen en... onthouden. Daartussendoor las hij nu en dan ook Shakespeare of een Engelse roman. Driemaal las hij „Treasure Island“.

Onder de tiffin kwam het gesprek een keer

op Homerus, en... Gerrit besloot Grieks te gaan leren om de „Ilias“ te kunnen lezen in het origineel! „Een vertaling“, zei hij, „is toch niet meer dan een afgietsel“. Ik glimlachte, want ik dacht: Nu ja, dat zijn zo van die voornemens...

Dat gesprek had plaats op Oudejaarsdag 1912. Anderhalf jaar later, in april 1914, aten we samen op de place du Tertre, bij „La Mère Catherine“, en hij citeerde, uit het hoofd en in het Grieks, het afscheid van Hektor en Andromaché.

Maar zijn grootste hobby was de klassieke muziek. Hij bezat een mooie, elektrische grammofoon (een weelde in die dagen) en in de binnenlanden van Borneo klonk de viool van Isaye of het koor van de Negende. „Seit umschlungen Millionen...“

In alle opzichten, ook in dit, was Gerrit het tegendeel van zijn broer. Karel hield ook van de goede muziek, maar die van het meer bevattelijke genre. Ik heb Karel Wybrands zien schreien in de Opéra Comique, te Parijs, bij een gala-opvoering van „La Vie de Bobème“, met „la Melba“ als Mimi.

In het luxueuse appartement in de rue Pierre Haret, waar hij vele jaren woonde met zijn gezin, speelde Karel subliem piano... op een pianola, waarvan hij alleen maar de pedalen had te bewerken. Gerrit leerde zichzelf, zonder leermeester, piano spelen. Later, in Batavia, kreeg hij enkele lessen van Siep. Hij speelde lang niet zo mooi als de pianola, maar met evenveel, zo niet méér, gevoel. In Parijs zat hij vaker in een concertzaal dan in de Opera of de Folies. Geen zondagmiddagconcert in het Châtelet sloeg hij over. En toen hij geruïneerd was en, alles bij elkaar, nog maar 500 Franse francs (van een dubbeltje) bezat, ging hij naar Parijs en besteedde zijn laatste geld aan een zondagmiddagconcert in het Châtelet alvorens zich van kant te maken.

Ge zult nu misschien begrijpen, dat ik met een meer dan gewone vriendschap hield van die man.

In het Redactie-bureau aan de Kali Besar was hij titulair mijn chef. Hij verving Karel Wybrands tijdens diens afwezigheid. Maar de werkelijkheid was eerder omgekeerd. De „Vinnigheidsjes“ die iets waard waren, hij was het die ze had geïnspireerd en dikwijls geschreven. De eerste maanden, toen ik nog niet goed was ingeburgerd in de Indische journalistieke toestanden en gewoonten, nam hij mij zoveel werk uit handen als hij maar kon. Toen bleek b.v. dat ik niet bijzonder vlot uit het Engels vertaalde (ook vandaag doe ik dat nog niet), nam hij de vertaling van het feuilleton van mij over.

Na een afwezigheid van een half jaar kwam Karel weer eens bij het „NIEUWS“ kijken, en ik kreeg van hem complimentjes over het werk, dat zijn broer had gedaan!

Hoezeer ik was verheugd, toen Gerrit Wybrands in april 1914 in Parijs, plotseling voor mij stond! Het beste seizoen van „la belle époque“, was in aantocht. Wat hebben wij gelachen, genoten, plezier gehad, — ik zou haast willen zeggen op een noble manier! Wanneer Karel een mooie vrouw ontmoette — en er zijn er in Parijs! — draaide hij zich om, kneepte me in de arm en keek haar na. In het Nederlandse hospitaal in de „Pré Catelan“, achter in het Bois de Boulogne, hebben wij eens Mata Hari ontmoet in al haar glorie, kort voor haar arrestatie. Toen ze wegreed, in haar auto met chauffeur, wuifde ze ons toe op haar wonderlijk innemende manier. Iedereen die een groet van haar mocht ontvangen, was overtuigd, dat ze zo niemand anders ooit groette... Karel Wybrands was een week lang kapot ervan.

Wat er in hem omging, ik weet het niet. Maar wel weet ik, dat de mooiste gracie

(Lees verder volgende pagina)

(Vervolg van pag. 7)

's LANDS PLANTENTUIN

ter nagedachtenis van Prof. Treub, die deze plantentuin een wereldnaam wist te geven. In 1918 werd Dr. W. Docters van Leeuwen benoemd tot vijfde directeur. Hij bemoeide zich vooral met de reorganisatie van de Zoölogische afdeling. Tevens werd een nieuw laboratorium geopend te Tjibodas. Onderzoekingen van flora en fauna op Krakatau, van de flora op de Pangrango, reizen o.a. naar Nieuw Guinea werden door hem ondernomen. Dr. K. W. Dammerman werd de zesde directeur in 1932. Zijn beheer werd niet weinig bemoeilijkt door crisisjaren en door een wereld, welke toen ter tijd weinig interesse toonde voor wetenschap, hetzij in zuivere vorm of toegepast, als gevolg van de slechte economische toestand.

Met Prof. Dr. L. G. M. Baas Becking werd in 1939 de zevende directeur benoemd. Het gelukte hem een algehele reorganisatie door te voeren. Toen brak de oorlog uit en hij zag geen kans om naar Java terug te keren, waarop Dr. T. H. Honert eerst als zijn waarnemer optrad; maar daar hij in dienst moest, begin december 1941, werd Dr. D. F. van Slooten waarnemend directeur. Wij willen eindigen met hem in de eerste plaats de beide grote mannen herdenken, die het bestaan van de tuin wisten te verzekeren — Teysmann —, en die haar groot maakte en wereldfaam gaf — Prof. Treub. Dat de Plantentuin te Buitenzorg geworden is tot de eerste botanische inrichting der tropische wereld, tot de instelling waar plantkundigen van alle landen hun kennis komen verdiepen, door nauwe aanraking met de tropische natuur, waar verfijnd wetenschappelijk werk verenigd wordt met de veel-eisende en dringende praktijk-vraagstukken, dat zal steeds de onvergankelijke betekenis van Treub's directeurschap blijven!

Moge de Plantentuin aan het doel van haar oprichting nog tot in lengte van dagen beantwoorden!

J. C. H.

(Vervolg van pag. 16)

dame Gerrit in het minst niet interesseerde. Begrijp mij wél. Ik wil geenszins beweren, dat hij een „heilig boontje” was. Hij hield van lekker eten; hij hield vooral van een goede fles wijn, een havanna en een glas fine Napoléon. Hij spuugde ook niet van een knappe vrouw.

Doch, hoewel hij niet meer dan Karel ooit beschaafdheid had geleerd, hij was en bleef beschaafd. Karel wist duivekaters goed wat beschaafd zijn is. Maar hij speelde het, zoals Eleonore Duse „la dame aux camélias” speelde. Gerrit vermoedde het alleen maar, en... hij WAS het. Hoewel hij op dit punt zijn uiterlijk ten zeerste tegen had, terwijl Karel zo-op-het-gezicht werkelijk een „heer” was, een gentleman als Anthony Eden of Chamberlain.

Ik heb beiden mijn vriend mogen noemen. En van beiden heb ik gehouden.

Karel liet me doodleuk vallen, toen de omstandigheden het van hem vroegen. Gerrit bleef me trouw tot in de dood. Ja, zelfs na zijn overlijden heeft hij nog kans gezien, de beer te betalen, die hij bij ons, in het restaurant gemaakt had.

LEO FAUST

(Wordt vervolgd)

**THUIS
en op
VACANTIE**

AZARON .... **onmiddellijke
verlichting**

crème

- Insectensteken
- Brandnetels
- Kwallenbeten
- Lichte
zonnebrand

Dubbele Tube 1.25

haast u! ▶

op onze PASAR MALAM
(Indische jaarmarkt) zijn nog

enkele stands te huur

Inlichtingen, afd. Publiciteit
van Tong-Tong,
Prins Mauritslaan 36, Den Haag
Telefoon 070-542-542

29 en 30 juni en 1 juli
in de Haagse Dierentuin

Thuis Rijsttafelen geen bezwaar

bij TOKO „LEBIH BAIK”

staat alles voor U klaar

Keuze uit meer dan 30 gerechten en sambalans. Profiteer van onze REVALUATIEPRIJZEN rechtstreeks van eigen fabriek aan consument.

STATIONSWEG 79 — TELEFOON 605787 — DEN HAAG

DE ROSENDAELSCHER GOLFCLUB

zoekt een

INWONEND ECHTPAAR

van middelbare leeftijd, bij voorkeur zonder kleine kinderen, voor bediening van het buffet en schoonhouden van het Clubhuis, gelegen 4 KM buiten Arnhem. Per week wordt een vrije dag gegeven, echter niet op zaterdag of zondag.

Brieven met opgave van vorige of tegenwoordige werkkring, leeftijd en referentie's te richten aan: D. van Aalst, penningmeester van de R.G.G., Doorwerthschestraat 1 te Heelsum.

TJINDOKOE

Ik ben één van uw lezeressen die zich zeer interesseren voor de serie artikelen over de tijger in het volksgeloof. Ik heb het nooit durven vertellen uit vrees uitgelachen te zullen worden om iets dat versleten wordt voor kinderachtige bijgelovigheid; men spot immers zo licht over dingen, die men niet verklaren kan. Bij het lezen van uw artikelen kwam mij meer dan ooit de uitspraak van Shakespeare in mijn gedachten: "There are more things in Heaven and earth... than you have ever dreamt of..."

Uw serie artikelen riepen de verhalen in mijn herinnering terug, die ik eenmaal hoorde van mijn grootmoeder en die ik sedert mijn kindertijd verbannen heb naar het rijk der fabelen. Wie beschrijft echter mijn verbazing toen ik las over de tjindakoe (weertijger) die de geul in de bovenlip missen. Het drong toen tot me door dat hetgeen mijn nènè destijds vertelde geen fabeltje was met de bedoeling een griezelverhaal op te dissen. Immers mijn grootvader miste de geul in zijn bovenlip eveneens. Eer ik verder ga, wil ik U eerst de familie-verhouding vertellen.

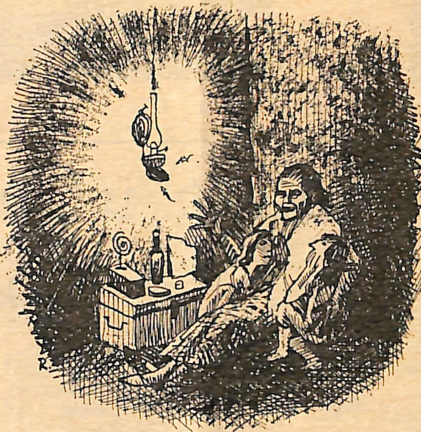
Wijlen mijn vader was een totok, geboren en getogen Mokummer, die als jongeman naar Indië kwam in militair dienstverband; hij leerde mijn moeder kennen in de tangsi; zij was de dochter van soldaat 1e lasse Wagiman, die buiten diensttijd tevens dagverblijfhouder was. Zij trouwden in Soerabaja in 1920, waar ik na een jaar geboren werd als eerste van hun vijf kinderen. Hun huwelijk was zeer gelukkig en voorbeeldig te noemen. Toen mijn kakè zich na zijn pensioenering in zijn geboortestreek Poerworedjo vestigde met een bini-moeda, kwam onze lieve nènè voorgoed bij ons in huis (de onderofficierswoningen, zoals die aan Indië-kenners bekend zijn). Het feit dat kakè een nieuw leven was begonnen, deed mijn ouders besluiten de jongere broers en zusters van mijn moeder eveneens in huis te halen. De beide oudsten gingen al spoedig uit huis, Miran en Soe bleven langer bij ons. Als de schemering was ingevallen en nènè zich terugtrok in de goedang, braken voor ons de meest genoegelijke uurtjes aan.

Met de lampoe-templek aan de muur, waar tijtjaks elkaar of insecten najoegen; nènè geleund tegen de witgekalkte muur, zittend op de grond die geheel met een dikke tikar was belegd. De moede benen had ze voor zich uitgestrekt, en Miran, Soe en ik vochten om het hardst om het beste plekje waarop we onze hoofden konden neervleien. Naast nènè stond de „peti Kompeni”, waarop een oud biscuitblik stond met haar sirih-attributen en de grote mok kopi toebroek. Verder stonden er nog het bekende potje obat matjan, kajoe poetih olie, een gebarsten spiegelkje met daarnaast een brokje bedak bangkoewang van Soe en de ronde doos met obat njamoek. Met zekere, langzame gebaren bereidde nènè intussen haar kinang (als gewoonlijk volgde ik gefascineerd het ritueel), haar doorgroefde vingers zochten zorgvuldig twee sirihbladen uit, die ze nog eens gladwreef aan de mouw van haar baadje of op haar knie aan de kain. Uit het potje met sirihkalk pakte ze het penetje om het aan het sirihblad af te vegen. Vervolgens brak ze er een stukje gambir op af, een kruidnageltje kwam er nog bij en een paar schijfjes kinang-noot. Even zorgvuldig vouwde ze het geheel tot een keurig pakje, stak het achter haar kiezen en begon verge-noegd te kauwen.

Dat was voor ons het teken om te zeuren dat ze zou dongèng, net zo lang tot ze zwichtte. Mochten andere kinderen van hun oma's en tjangs als eerste sprookjes Hans en Grietje, Klein Duimpje en de Gelaarsde Kat hebben gehoord, bij mij ging dat anders. De eerste sprookjes die ik hoorde waren die van Bawang Poetih en Bawang Merah, Kedonno-

Kedini en van Ratoe Enggal Enak of Petrook dadi Ratoe. Maar als ik 's avonds in bed gestopt werd, was het mijn vader die me in het Hollands het avondgebedje leerde. Ik geloof daarom, niet teveel te beweren wanneer ik zeg, dat ik van de Indische kinderen wel het meest bevoorrecht ben geweest: op prille leeftijd reeds accepteerde ik wat Oost en West te bieden hadden.

Die dongèng-avonden in de goedang vormen voor mij mijn meest onvergetelijke uurtjes. De geur van de kinang, vermengd met die van verse kopi toebroek, soms ook nog de lucht van de walmende lampoe templek als die weer eens niet goed wilde branden. Als buiten de regen ruiste, werd het eens zo knus door de intieme sfeer, die gevormd werd door de regenstralen die van het dak neerstroomden en die in het schijnsel van de lampoe templek een gestaag bewegende zilveren kralengordijn werd die het zwart van de nacht buitensloot. In die

sfeer vertelde nènè met dromerige stem de verhalen in het Javaans, soms vermengd met Maleis, wanneer ik het niet dadelijk snapte.

Zo vertelde zij dan op zekere avond, dat kakè een „ilmoe matjan” bezat die hem in staat stelde zich in een tijger te metamorfoseren. Hij maakte er slechts gebruik van wanneer hij verre reizen moest ondernemen, in de tijd dat er nog geen treinen en auto's waren. Het was toen de gewoonste zaak van de wereld dat men vele dagreizen liep om ergens te komen, zelfs vaak nog door schaars bewoonde streken en dichte oetan waarin veel wilde dieren huisten. Wanneer kakè een verre reis moest maken (vóór hij in militaire dienst ging), zorgde hij ervoor de nacht vóór zijn vertrek niet meer in huis te slapen. Precies zoals in uw artikel in T.T. van 28 februari '62, werd verteld, volgens mijn nènè echter: „Nè' ke-me-noeng-san ora biso dadi sing areb malih”, d.w.z. wanneer iemand getuige daarvan zou zijn, lukte de metamorfose niet.

Kakè ging ergens buiten de desa naar een eenzame plek om zich af te zonderen en de voorgeschreven rite met de bezweringsformules uit te spreken, waarna hij zich gewoon te slapen legde. Hij droomde dat hij door bos en velden liep, om ontwakende tot de ontdekking te komen dat hij reeds onderweg was in de richting ngalor of ngidoel, naar

gelang het doel van de reis. Daarbij moet hij „instinctief” de bewoonde streken hebben gemeden. Een niet te omschrijven gevoel weerhield hem ervan om in de nabijheid van mensen te komen. Eén keer echter deed hij dit gevoel geweld aan, toen hem de honger kwelde doordat de geur van een nangka sterk in zijn neusgaten drong. De meest vreemde tweestrijd moet hij hebben uitgevochten, toen hij niet langer weerstand kon bieden en de nangka — na deze omzichtig te hebben benaderd — verslond.

Veel later, toen hij al lang en breed weer in zijn eigen desa terug was, bleek zijn avontuur met de nangka een meer lugubere betekenis te hebben gehad. Hij vernam dat de kampong in de buurt waarvan hij de nangka gevonden en opgegeten had, de nacht daarvoor ongewenst bezoek had gekregen van een gestreepte rover, die een geit weghaalde en het bos insleepte. De tijger liet het kadaver half aangevreten liggen, waaruit de bevolking de conclusie trok dat het roofdier er nog eens terug zou komen. Teleurstellend voor de inmiddels gearmeerde bestuursambtenaar (die had willen proberen de rover te verschalken), bleek deze eerder teruggekomen te zijn dan werd verwacht want van het kadaver was niets meer overgebleven. Kakè begreep toen, dat hij in zijn „tjigergedaante” het kring moet hebben verslonden, in de mening verkerende — door het sluimerende menselijke in hem — dat het een sterk riekende overrijpe nangka was.

Wanneer Kakè het doel van zijn reis had bereikt, kon hij niet zonder meer de bewoonde wereld binnenstappen. Als door sterke touwen werd hij ervan weerhouden: een niet te definiëren gevoel van afkeer en vrees. Hij zocht eerst een stille beschutte plek op, strekte zich uit, werd soeziger en dommelde in. Als zij ontwaakte was alle gevoel van vrees van hem afgevallen. Zonder het geringste spoor van vermoeidheid kon hij monter het dorp binnenwandelen. Mijn grootmoeder vertelde nog, dat kakè deze „ilmoe-matjan” gebruikte om zich over grote afstanden sneller te kunnen verplaatsen, dan hij ooit als mens had kunnen doen. Een treffende overeenkomst dus met het eerder genoemde artikel, waarin de schrijver verhaalt van zijn ontmoeting met een tjindakoe die 35 km aflegde in amper vijf uur, onder frappante omstandigheden. Nènè vertelde dat kakè als „tijger” in een nacht en een dag een afstand aflegde, waar een normaal mens 5 à 6 dagen voor nodig had.

Ik herinner mij ook nog heel goed een nachtelijke consternatie van dooréén pratende ongeruste grote mensen (ik moet toen 9 jaar oud geweest zijn en men had niet in de gaten dat ik uit nieuwsgierigheid mijn bed was uitgekropen). Nog zie ik mijn grootvader die op de grond gezeten in alle gemoedsrust zijn klobot bereidde, terwijl hij met korte zinnen antwoordde op de hem gestelde vragen. Hij leek me terneergeslagen. Hij droeg het haar destijds nog op ouderwetse manier erg lang tot op het middel, dat nu achteloos in een iket om zijn hoofd was gewikkeld. Hij was kort gedrongen van bouw, massief en stevig, en was gekleed in een korte broek, het bovenlijf ontbloot. Naast hem lag zijn sabook (een decimeter brede leren gordel) inéengerold, door jarenlang gebruik, in de vorm van zijn middel. Flarden van de gesprekken herinner ik me vaag. Pas toen ik ouder was hoorde ik nadere bijzonderheden erover. Kakè, die voor een maand bij ons gelogeed was, had die nacht een nachtmerrie gehad. Hij sloiep in de „kamar makan” op de grond, terwijl zijn dochter Koetis op de divan sloiep (zij was de enige van zijn kinderen die nage-noeg geen geul in de bovenlip had). Hij droomde dat hij werd aangevallen door een tijger. En zich herinnerend dat hij de „ilmoe

(Lees verder op volgende pagina)

HOBBY News

(Vervolg van pag. 18)

Tjindokoe

matjan" had, veranderde hij zich in een tijger en begon een gevecht op leven en dood met zijn aanvaller.

Tante Koetis schrok wakker door een luid gegrauw. Kakè bleek op zijn zij te liggen. Met de aaneengesloten benen zwaaide hij hevig heen en weer, zoals een kwade kat pleegt te doen met zijn staart. Hij trok zijn lippen vanéén tot een grijns, alle tanden ontblotend. Toen mijn tante al angstiger werd en probeerde hem wakker te krijgen door aan zijn schouder te schudden, keerde hij zich met een grauw naar haar toe. Met klauwende vingers haalde hij uit om haar hoofd naar zich toe te trekken, de kaken wijd opengesperd als om haar te verscheuren. Toen zij met een schreeuw van angst zijn oprichte om mijn ouders te roepen, kroop hij haar op handen en voeten na, onderwijl nog dieprijke geluiden uitstotend. De hele familie die door het rumoer op de been was gebracht, hielp kakè weer tot zichzelf te komen.

Wat ik mij nu afvraag is het volgende: is lycantropie alléén bijgeloof of ook een vorm van waanzin? Hoe verklaart men dan het afleggen van tientallen kilometers door de meest ondoordringbare oerwouden (althans voor de mens), en dat in ongelooflijk korte tijden? Met meer spijt dan ik U kan zeggen, vraag ik mij af waarom ik niet eerder over lycantropie heb gelezen; immers ik heb dit relaas opgediept uit mijn herinnering, waar het is blijven hangen sinds mijn kinderjaren. Degenen die mij concreter gegevens konden verstrekken, nu ik gelezen heb dat lycantropie bestaat, zijn al jaren dood. Alleen mijn moeder woont nog in Amsterdam, maar meer dan ik geschreven heb zal zij U niet kunnen vertellen. Ik nam de verhalen voor wat ze waren, omdat ik ze grotendeels beschouwde alleen om te griezelen, zoals kinderen nu eenmaal graag doen. Wel heb ik later, toen ik eens een afbeelding zag van de Neanderthaler deze wel eens vergeleken met mijn kakè, en daarin veel gelijkenis gevonden. Met mijn lekenverstand redeneerde ik voor mezelf, dat kakè een typisch voorbeeld van de mens moet zijn geweest in één zijner meest primitieve ontwikkelingsvormen. Naar zijn uiterlijk te oordelen althans.

U zult nu kunnen begrijpen hoezeer uw artikelen mijn belangstelling hebben gewekt en ik hoop ergens nog eens iets te zullen tegenkomen, waardoor de „hebbelijkheid" van mijn grootvader enigszins is te verklaren.

Mevr. H. G. SIEBENHAAR-SCHOLTE

Radio BOLLAND

Stationsweg 143 - Telefoon 601703
DEN HAAG

Hèt speciaal adres voor

**Krontjong-platen
Cowboy- en
Gitaar L.P.'s
(U.S.A.)**

Op aanvraag

Speciale Cowboy 45° S. Catalogus

Wij hebben ook een spec. afd. voor
TECHNISCH SPEELGOED
o.a. Märklin — Fleischmann — etc.

Redactie „HOBBY NEWS", POSTBUS 8006, DEN HAAG-Z. Alle aanmeldingen voor de Hobby club steeds aan dit adres zenden. Wilt U antwoord hebben, dan altijd een postzegel insluiten.

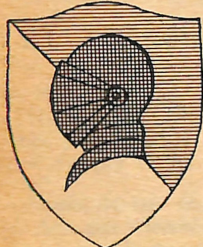
Alle inzenders die voor de HOBBY-TON hun goede gaven zonden, hartelijk dank! Ga zo door lui en POEKOEL TEROES!

Hobby-leden opgelet!

Wie onder U kan vertellen hoe oud het oudste bekende lucifersmerkje is dat in een verzameling voorkomt? Ruim 10 jaar geleden vond een timmerman bij de verbouwing van een huis in de balkenlaag een leeg lucifersdoosje... anno 1885? Er staat geen datum op maar wel een heel klein prinsesje Wilhelmina. Ook de typische „antieke" kleur blauw wijst op een heel oud doosje. Het huis dateert circa van die tijd en was een der weinige eerste panden aan de rand van de stad Den Haag toen.

Wie onder U weet, wanneer de lucifers voor het eerst werden gemaakt en of men nog oudere doosjes kent b.v. Chinese of Japanse. Indien U wat meent te weten dan gaarne berichten aan: Mevr. Bolland, Stationsweg 143, Den Haag.

MILITAIRE INSIGNES & DECORATIES

1e t/m 4e Eskadron Vechtuwagens KNIL. Kleuren: Helm zwart, komt echter ook voor met donkerblauwe helm. Rechtergedeelte boven: rood, linker gedeelte onder: geel. Het badge komt zowel in stof als in metaal voor.

Territoriaal Commando West-Borneo. Kleuren: Ondergrond blauw, Mandau's: witte kling met rood gevest. Het embleem is zowel in stof als in metalen uitvoering signaleerd.

Willen degenen die meerdere gegevens omtrent deze badges weten dit mededelen aan: C. van Ekeris, Tesselschadelaan 147, Den Haag? Verzamelaar heeft wel de tekeningen maar niet de originele stukken. Indien iemand onder U dergelijke badges heeft en ze zou willen afstaan aan de verzamelaar dan zou dat zeer welkom zijn.

Correspondentie. Welke abonnee (liefst echt-paar) in Spanje wil in correspondentie treden met echtpaar in Nederland? Brieven met vermelding van 0028 aan: HOBBY NEWS, Postbus 8006, Den Haag-Z.

Schelpen. Wilt U schelpen ruilen met iemand in het buitenland? Stelt U dan in verbinding met: Mrs. D. White, Hukerenlui, Northland

New-Zealand. Correspondentie uitsluitend in de Engelse taal.

Lucifersmerken. Wie heeft een complete serie Molen Veilig-verkeer lucifersmerken (1 t/m 50) voor: H. Zwartjes, Tienhovenstraat 10B, Overschie-Rotterdam 8. Voor ruiling zijn aanwezig de nummers Veilig verkeersmerken boven no. 50. Tevens de Gruyter, Végé, Vivo, Rizla, Spar en Belgische lucifersmerken. Dezelfde verzamelaar zoekt revers-speldjes (ruilen e.v. koop)

Postzegels & F.D.C.'s. Aangeboden F.D.C. Nederland: Europa nr. 27; K.L.M. nr. 40; Kind nr. 41. Indonesië: Hari Ibu 1953; Komperensi Asia-Afrika 1955; Djamboree Nasional Ke I 1955; Pemelikan Umum Pertama 1955; Komperensi Mahasiswa Asia-Afrika 1956; Palang Merah Indonesia 1956; 200 tahun Kota Djokjakarta 1956; Untuk penderita tjtjat 1957; 100 tahun telegraf Indonesia 1957; Bloemenserie Untuk Amal 1957.

gevraagd: Nederland: Staatsmijnen nr. 8; Bloemen nr 9; 100 jaar postzegels nr. 10; Zomerzegels nr. 29; Vluchtelingen nr. 42. Indonesië: Hari Komperensi 1957; Hari penerangan nasional 1958; Anak Piatu 1958; Thomas Cup final 1958; International geophysisch jaar 1958; Propaganda dierenbescherming 1959; Internationale Jamboree te Manila 1959; Kembali ke U.U.D. 1945 serie 1959. Ruiling op basis waarde Speciale Catalogus 1962 van de N.V.P.H. (bldz. 156 en verder en Catalogus Republiek Indonesia 1962. Adres van deze verzamelaar is: H. L. Neimann, Couwenbergstraat 5, Hoogerheide (N.B.)

Platen-liefhebber. Voor degenen onder U die willen ruilen en corresponderen met een platenliefhebber is hier het adres: G. J. K. Pesch, Goudriaanstraat 26 te Weert (L).

Blinde-geleidehond. Er is mij verteld geworden, dat de rode (evt. gele) lintjes van de cellofaanverpakking van sigarettenpakjes waar de hebben voor de aanschaf van een Blinde-geleidehond. Men moet 1 kg. lintjes voor 1 hond hebben en daar 1 lintje ± 0,025 gr. weegt moet men eerst 40,000 onbeschadigde lintjes hebben alvorens men daarvoor een hond kan krijgen. Wanneer nu alle TONG-TONG lezers eens die lintjes gingen bewaren en ons die regelmatig toezenden, dan kunnen wij allen een steentje bijdragen en met z'n allen een Blinde-geleidehond „verzamelen". Zullen wij dat eens met ons allen gaan doen en géén rode of gele lintjes meer weggooiden maar deze gaan sparen voor een goed doel? Wij willen wel nog even weten, waar die lintjes ingeleverd mochten worden als de 40,000 t.z.t. binnen zijn, opdat zij dan kunnen worden overgedragen. Degenen onder U die Hobby sobat aan het juiste adres kunnen helpen worden verzocht dit spoedig mede te delen.

Meerdere en andere suggesties zijn steeds van harte welkom en indien uitvoerbaar komen zij in HOBBY NEWS.

HOBBY SOBAT

DROMEN EN NOG WAT

Er zijn dingen die bovennatuurlijk aandoen en wetenschappelijk niet helemaal te verklaren zijn. Streng katholiek als we zijn opgevoed, heb ik nooit aan dromen en dergelijke willen en mogen geloven. Toch kwamen er wel eens dromen uit. Van de sterkste wil ik U vertellen.

't Was tijdens de straatgevechten in de bersiap-tijd te Magelang dat ik me in een droom in een gevangenis bevond, leeg. Het liet een nare indruk achter. Wie beschreef mijn grootste verbazing, toen we de daarop volgende morgen de gevangenis in werden gebracht en ik me met de mijnen en vele andere vrouwen en kinderen in een vrij grote cel bevond, die er precies zo uitzag als in mijn droom! Links van de ingang een afgebakend plaatsje met een ton water. Op borsthoogte een breed plankier tegen de muur bevestigd als slaapbanken. Vóór de overloop een hoog ommuurde lucht-plaats. Het was er zó vol, dat er zelfs op de overloop velen vlak naast elkaar zaten. Drie ellendige dagen hebben we daar doorgebracht en werden bevrijd door Engelsen en Ghurka's, om daarna nog tot tweemaal toe geïnterneerd te worden. Drie maanden kaderschool en negen maanden in het Gesticht van Pa van der Steur, toen genaamd Meteséh.

Als jong meisje was een zuster van me eens zwaar ziek. De dokter kon niets constateren en schreef het toe aan overspannen zijn en zenuwen. Ten einde raad riepen mijn ouders de hulp in van een Indische dame, die bekend stond als „doekoën”.

Na de gebruikelijke ceremoniën, verklaarde ze plechtig, dat mijn zuster binnen een paar dagen genezen zou en vroeg of ze even het hoofdkussen van mijn zuster mocht lostornen.

Verbaasd werd toegestemd. Nog groter was onze verbazing, toen ze er een djimat (talisman) uit haalde, waarop een naakte vrouw was voorgesteld met een slang om het lichaam gekronkeld en de kop vlak boven op het vrouwenhoofd. Verder veel arabische lettertekens met rode inkt.

Nadat de dame vertrokken was, plaatste moeder, kennelijk uit verachting, de talisman onder het nachstilletje! Hoe kan zo'n papiertje nu kwaad!

Ik was net van school thuis gekomen, toen we een harde knal in huis hoorden. Zoekende naar wat dat zijn kon kwam Ma tot de ontdekking, dat het marmer van het stilletje in tweeën was gebarsten!

Pa plaatste toen plechtig, onder gebed en kaarsen aan, de djimat aan de voeten van het H.Hart-beeld op ons altaartje in de eetkamer. „O jée”, dacht ik, „straks springt dat óók.” Maar er gebeurde niets.

De doekoendame kwam nog een paar keer, ontfermde zich over de djimat om het deskundig te vernietigen en mijn zuster kon vier dagen na de vondst hiervan weer gezond naar haar werk.

KADAL

EÉN ENKEL WOORDJE

De brigadier Jansen was weer eens „op stap” geweest en kwam 's avonds „behoorlijk onder de olie” en te laat het Kampement binnen, dus „gig prompt op de bon”.

De volgende morgen 8 uur „Kompiesrapport”. De kapitein, vanwege de overdadig grote uitbouw van zijn reukorgaan, bij „de troep” als „de Neus” bekend, zetelde achter zijn schrijftafel.

Jansen moest binnen komen, salueerde model en bleef vóór de schrijftafel in de houding staan.

e Kapitein: „Jansen, het is weer mis met je geweest gisteravond. Hoe dikwijls heb ik je al niet moeten douwen vanwege dat verd... gezuip van je?”

Jansen: „Jawel, kapitein”.

Kapitein: „Je zult niet veel tot je verontschuldigingen kunnen aanvoeren”.

Jansen: „Het bier bij de Sinees was zo lekker koud, Kapitein”.

Kapitein: „Je begrijpt wel, dat dát geen excuus is. Je komt er deze keer nog eens met zes dagen politiekamer vanaf, maar een volgende keer... Heb je verder nog iets in te brengen?”

Jansen (met een ongeukkig gezicht): „Kapitein, zou ik assieblief nog één enkel woord mogen zeggen?”

Kapitein: „Ga je gang maar”.

En Jansen strekte zijn ledematen zo model mogelijk, richtte zijn blik op het reukorgaan van de kapitein en snauwde, model-saluerend: „Neus”!

De Kapitein zei niets en Jansen marcheerde na een keurige rechts omkeert af.

En 's avonds hadden e mannen reuze lol in de cantine en de officieren op de Soos amuseerden zich over de nieuwste „Jannenmop”.

LODEWIJK

ONTMOETING IN BARCELONA

(Vervolg van pag. 11)

Ik wil U een aardige ontmoeting vertellen. We waren vorig jaar begin juni in Barcelona en hadden als stamcafé, het café aan de Plaza de Universidad, vanwaar ook de bussen voor de verschillende tours in en om de stad vertrekken.

Zo zaten we daar op een morgen heerlijk op het terrasje te zonnen, met een lekkere kop café negro vóór ons. Er was in die dagen een grote agrarische jaarbeurs en de stad zat vol bezoekers en leiders van de diverse inzendingen. Zo zat er ook een gezelschap Engelse ingenieurs op datzelfde terrasje lustig hun Spaans biertje te genieten en ik kwam op het idee, hen te vragen of ze dit bier lekkerder vonden dan het Hollandse Heinekens of Amstel. Waarop ze allen de lof van ons bier zongen.

Een jonge Engelsman uit de kring stond toen op, kwam naast me zitten en zei: „U komt uit Holland maar daar bent U toch niet geboren, wel?” Enfin U weet hoe het gaat en waar het hart vol van is... Toen kwam bij hem het hoge woord eruit. „Weet U”, zei hij, „ik ben n.l. in Rangoon geboren en heb er jarenlang met mijn ouders gewoond, alle misère van de oorlog meegemaakt en ik ben na de oorlog naar Engeland gegaan. Maar wat zou ik niet willen geven als ik weer eens, zoals toen ik nog een kwajongen was, 's-morgens vroeg zó uit bed in een guava (djamboe) boom of manggaboom zou mogen klimmen. En de vruchten er zo uitgeplukt te eten met een beetje zout. Maar ja, that's a lost paradise geworden, net zoals het voor U is—en misschien is dit alleen nog te vinden als we naar Tahiti of daar in de buurt kunnen gaan”.

Daar hebben East and West elkaar weer ontmoet en gevonden, omdat beiden met dezelfde hunkering in hun binnenste verder moesten leven.

J. POTHOFF

GROEN GOUD en RODE AARDE

Voor de geschikte bamboesoorten kan Ted gegevens krijgen van het Proefstation voor Bamboe in Portorico, dat eventueel ook de gewenste wortelstokken kan leveren. Hij heeft grote plannen, maar hij kan het niet zonder een assistent. Een allround planter, liefst iemand die ook op de hoogte is van de ver-

vaardiging van bilik en gedèk. Ted wil „the right man” onder zeer redelijke voorwaarden in dienst nemen en hij is nu druk in onderhandeling, voordat hij op 17 mei a.s. naar Argentinië vertrekt.

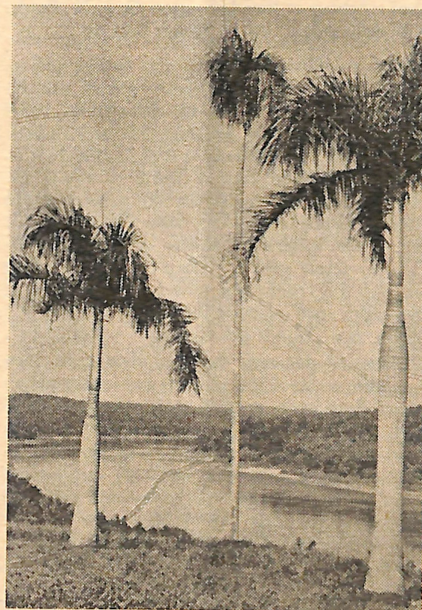
In Misiones zijn nog niet veel Nederlanders.

„Ik ken een meneer Grimmel”, zegt Ted, die een florierende ananas- en djerokplantage heeft. Dan zit er ook een gepensionneerd KNIL-sergeant met zijn gezin. Door correspondentie via een Hervormd tijdschrift kreeg hij contact met mensen in Misiones. Hij trok naar Aristóbulo del Valle, kocht een lapje grond, zette met behulp van plaatselijke arbeidskrachten een huisje op en verbouwde het nodige voor eigen gebruik. Onder deze omstandigheden kan je met een gezin rondkomen van ongeveer 3000 pesos per maand, rond 150 gulden. Later zag de sergeant kans een stuk grond van 15 ha. te kopen, dat nu al aardig begint te renderen.

De wegen zijn er behoorlijk en in het stadje Aristóbulo del Valle vindt je alles wat je nodig hebt; daar zijn o.m. zeven scholen en een ziekenhuis. Ik geloof vast, dat oud-Indischgasten met wat kapitaal, durf en initiatief en bereid flink aan te pakken, in Misiones best aan hun trekken zullen komen”.

Dat heeft Tred Thijssen, radio-telegrafist, peon en planter in spé, wel het beste bewezen!

MAUS RUGEBREGT

De Rio Alto Paraná bij Eldorado

Foto uit: „La Argentina

OOSTERSE WIJSHEID

De verbeven mens denkt altijd aan hetgeen goed is; de kleine mens denkt altijd alleen aan comfort.

IK EN BENTIET

Op een dag ik ontmoet Si Bentiet. Haat noh posteren voor mijn chuis aan de offerkant. Ik seh: „Lo! Waarom jij haat wahten chier? Waarom niet binnen bij mijn chuis”.

Hij seh: „Moh! Jou fader, hij folter mij, hij be loaf”.

Ik seh: „Masah!”

Hij seh: „Ja! Als histeren ik haat noh sitten op 't muur fan jou chuis...”

Ik seh: „Na loe! Als so je weet mah niet. Zelfs als ik mah niet met blootsfoets op de pasgekapoer muur. Nummer één wor vies. Nummer twee onfatsoenlijk als Eropaan op 't muur kaja djaga roemah”.

Hij seh: „Ik weet, ik weet. Maar soms ik ferheet, toh? Masa een mens hij onthou alles-alles. Roewet!”

Ik seh: „En toen?”

Hij seh: „En toen opeens jou fader hij kom druit fanachter. En dan hij seh: Monjet! hij seh — als noh eenkeer ik siet jou met jou fuile kakkies op mijn wittewit muur...”

Ik seh: „Gewitte muur”.

Hij seh: „Wittewit muur — hij seh ik pak jou lurf — hij seh — en ik kwakt jou fierkan in de kali — hij seh”.

Ik seh: „En toen?”

Hij seh: „Ik smeertem natierlijk”.

Ik seh: „En dan folter-nja waar?”

Hij seh: „Habis! Hij be loaf hij pak mijn lurf! Als lurf, wat dese?”

Ik seh: „Ik weet, als lurven — eh, eh, eh — ik weet niet, seh! Maar dese woord, hij be staat”.

Hij seh: „Als ding-nja, wat?”

Ik seh: „Ik weet niet, ja”.

Hij seh: „Na itoe! Als onbekende ding, móet pijn!”

Ik seh: „Masa!”

Hij seh: „Luisteren ja Lic, als de oudste wie? Ik of jij?”

Ik seh: „Jij, Bentiet”.

Hij seh: „Als ouwere persoon, ik maakt meer mee. Ja of niet! Ik seh jou: als onbekende woord, hij doet pijn. Een keer — ik ferheet nooit — ik ben bij tandarts. Hij kijk in mijn bek. En dan hij seh: dese, hij wor een extractie.

Ik ferheet nooit! Jij ken, dese woord?”

Ik seh: „Ik ken niet”.

Hij seh: „Dese heluit-nja mooi. Extra, je weet. Als tractatie, je weet fan Sinterklaas. Lekker-lekker of niet!”

Ik seh: „Betoel. Lekker-lekker”.

Hij seh: „En toen hij seh: „Ohen dih, mon open!” Als jij hoort soiets, jij deng wat?”

Ik seh: „Als hrotemens, snoepjes, als jij tai-koetjing”.

Hij seh: „Dese tanarts, hij is hrotemens. Ik deng snoepjes. En dan ik lacht. Open, mijn bek”.

Ik seh: „En toen?”

Hij seh: „Di-tjaboet doewa gigi!!!”

Ik seh: „Adoeoeoeoe!”

Hij seh: „Na itoe! Awas jou lurf als di-pak. Oeit! Jou fader hij kom druit! Saluut!”

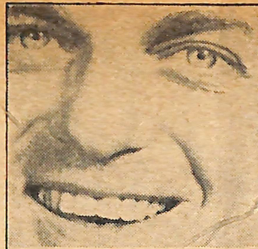
En toen Si Bentiet hij smeertem. En toen al.

TJALIE ROBINSON

Voor
verlovingsringen
naar

Jos. van Arcken

Laan van Meerdervoort 520
Den Haag - Telef. 336441

JONG BLIJVEN

en van het leven genieten
met al uw energie

Ook u - of u nu man of vrouw bent - zal zich jonger, vitaler en gelukkiger voelen. Bij het toenemen der jaren neemt uw energie af. Aktiveer uw geestelijke en lichamelijke werkkraft. Voel u fitter!

Gebruik daarom de reukloze Kloostervrouw Aktief Capsules. De ideale combinatie van tarwekiemolie en knoflook - verrijkt met vitaminen - in Aktief Capsules, hebben wij aan de steeds voortschrijdende wetenschap te danken.

Tarwekiemolie bevat werkzame stoffen in geconcentreerde vorm voor bloedvoorziening en spieren en aktiveert bovendien de stofwisseling. Knoflook is reeds jaren bekend om zijn veelzijdige werking, die vooral de gezondheid ten goede komt. 1000 i.e. vitamine A en 100 vitamine D₃ zijn verrijkend toegevoegd.

Met Aktief Capsules leeft ook u gezonder, opgewekter en... aktiever!

AKTIEF CAPSULES

Per
flacon **3.90**

N.V. Splendor Gloeilampfabrieken - Nijmegen

Asthma-Bronchitis patiënten

U kunt direct verlichting en zelfs veelal genezing vinden door aanschaffing van de

„CHEMO” Handverstuiver

Fijne verstuiving
Onbreekbare, Lichtwerende
Medicijnhouder.

Ook in ELECTRISCHE
UITVOERING verkrijgbaar
voor zware patiënten!

Vraagt inlichtingen bij:

CHEMO-PHARMACIA H.O.
(Dir. Th. E. Bendien)

FRED. HENDRIKPLEIN 6,
DEN HAAG, Telefoon 070-55.26.47

MARNELLI

Haute Couture van Mevr. M. A. Circkens - Frankenstraat 12 - Den Haag - Telefoon 542.370
v/h Maison „Marie Antoinette” - Soerabaya

Heeft thans ook een prachtcollectie van de meest

MODERNE VOORJAARS- EN ZOMERCOSTUMES

Indien U dit wenst, komen wij ook bij U (in den Haag en omstreken)

SINGER SELECTEERT INDISCHE KRUIDEN

Wordt U te zwaar?
Neem de veilige
Indische

ONTVETTINGS- PILLEN

40 stuks f. 1.30
120 stuks f. 3.40

(KOEMIS KOETJING)
REMOEKDJOENG

Urine-afdrijvend
In tabletten: 20 st. f. 1.25
100 stuks f. 4.95
In kruiden: f. 2.81

Verhoog Uw
galwerking door

TEMOE LAWAK

Bloedzuiverend,
zacht laxerend
In tabletten: 20 st. f. 1.25
100 stuks f. 4.95
In kruiden: f. 2.65

N.V. THE SINGER IMPORT - HOF 39 - AMERSFOORT, TELEFOON 5547

Voor abonnees:
f 3,50 per 3 regels,
elke regel meer, één
pop meer.

Voor niet-abonnees:
dubbel tarief. Alléén
bij vooruitbetaling.

ENGELS. — P. G. v. Greuningen, V.T.H. Praktijkleraar, Nicolaistraat 56, Den Haag, tel. 32.36.30. Jarenl. erv. conv. beg.-gevoerd., ook emigr. (m. vaktaal). Opl. dipl. spreekvaardigheid en handelscorr.

Wed. 48 jaar, zoekt passende LEVENSKAMERAAID tot 58 jr. Voorlopig eerst correspondentie. Brieven No. 1562.

WIE kan mij helpen aan een kamer? Alleen bij Indische mensen, m. pensioen, met of zonder huiselijk verkeer. No. 1563.

VAK. VERBLIJF aangeb. in Zd. Limburg, logies m. ontbijt, v. juni tot okt. Busverb. met Maastricht, Valkenburg, Sittard. Indisch eten bij afspraak. Brieven No. 1561.

TE KOOP: Reproducties v/d schilderijen collectie v. Pres. Soekarno in 2 boekdelen 40 x 30 cm. f 250.—. Anthonio Lomanstr. 75, Amsterdam.

TE KOOP GEVRAAGD: Encyclopaedie v. N.O.I., 8 dln — Inlandsche Kunstnijverheid, 5 dln. — Atlas v. Tropisch Nederland — Bataksche spraakkunst en woordenboeken Juynboll, Oudjav. Ned. woordenlijst, Juynboll, Adiparwa. Brieven No. 1564.

FAMILIELEDEN, VRIENDEN EN KENNISSEN EEN GOED VERBLIJF IN NEDERLAND TOEGEWENST door Ch. R. Elmensdorp en echtgenote. Toek. adres: c/o Mr. George N. Treat, 182 Toyon Road, Atherton/California.

In verb. m. emigr. aangeb. 4 KR. FLAT, m. overn. inboedel in Mariahoeve, Den Haag. Leeg: juli a.s. Brieven No. 1565.

Amer. gezin m. 3 kind. zoekt HULP IN DE HUIISH. voor direct of later (intern) alle conf. aanw. Zeer goed loon. Huizerweg 57, Blaricum, Tel. 02953-3476.

TE HUUR GEVRAAGD in Den Haag: 3 of 4-kamerwoning, liefst 1ste etage, Bloemenbuurt of Statenkwartier. Overname meubelen en/of stoffering eventueel geen bezwaar. Huurwaarde f 80.— tot f 90.—. Urgentieverklaring aanwezig. Brieven No. 1566.

TH. v. SOEST, Keizersgr. 505, Amsterdam, KOOPT BOEKEN OVER INDIE (onverschillig welke taal en onderwerp).

Een blijvende herinnering: IND. LANDSCHAPPEN OP DOEK, sawahs-bergen-flamboyant, enz. 90 x 45; f 15.—, kleiner f 10.—, Oosterse Kunst „AURORA”, Anna Paulownastraat 3, Den Haag.

De TOEKANG PIDJIT voor Vlaardingen is: Rudolf an Haack (Si Dolph), Joh. de Wittstraat 50b, telefoon 01898-5550.

Bureau Meldring, Den Haag, vraagt TYPISTES en STENO-TYPISTES, wekelijkse arfeking. Tel. 85.77.33.

MORRIS-MINOR, zware beplating, m. kachel, rolhoes, nwe banden en weg. bel. in bijz. g. staat. Te bevr.: Jul. v. Stolberglaan 263, Den Haag.

(Vervolg van pag. 5)

Op bezoek bij v.d. Putten

Verliest hij het niet tóch, omdat zo zoetjes aan te veel bewijzen verdwenen zijn of getuigen overleden of vertrokken?

Laat ons terugkeren tot het eerste beeld: U ziet tien kerels die een zwakke, gebrekkige jongen aftuigen (de vermagerde, straatarme krijgsgevangene!) Is het wel aftuigen? Heeft het slachtoffer niet iets misdaan, waardoor hij gewoon gestraft wordt? Misschien is hij een verrader, een dief! Natuurlijk, natuurlijk. Alles is mogelijk. Maar dat verhindert een v. d. Putten niet om tussen de vechtenden te springen om in elk geval dáaraan een eind te proberen te maken. Waar bemoeit hij zich mee?! Dingen die in het openbaar gebeuren, daar wordt mee bemoeid. Is v. d. Putten een tragische Don Quichote? Ook al is dat zo, zij bestáán!

Samengevat: de zaak-v-d-Putten is het stereotype voorbeeld van de mens, die voor zijn recht opkomt omdat hij dat zijn plicht acht, alle tijden door. Zulke mensen wijzen net als v. d. Putten criteria af als: moedig, koppig, eerbewust. Hij heeft maar (last van) één belangrijk ding: een geweten. Dus zal hij doorzetten waar hoger en knapper mensen terugdeinzen.

„En U, mevrouw v. d. Putten? Heeft U geen verdriet omdat tenslotte uw huiselijke rust geheel verstoord wordt? Of zet U zich ten volle in?

„Ik bid”, zegt mevrouw v. d. Putten, „want alle gebeden voor een goede zaak worden verhoord”.

TJALIE ROBINSON

Fontein & Co.

v/h te Djocja

Vlamingstraat 5, Den Haag
Telefoon 11.66.77

HORLOGES

Pontiac - Mido - Prisma

BOLS

voor
de man
met
de fijne
neus!

Bezoekt de

BAZAAR

van de VERENIGING „ONZE TOEVLUCHT” op woensdag 23 mei 1962 in de bovenzaal van Café-Restaurant „De Galerij”, Laan van Meerdervoort 419a (hoek Fahrenheitstraat). Geopend van 11.00—19.00 uur.

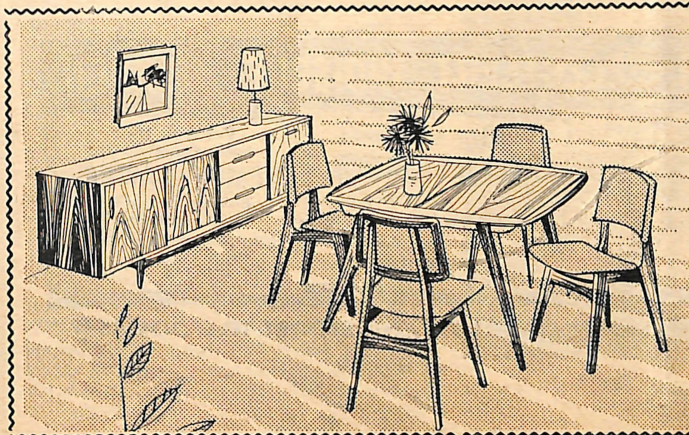
De bekende attracties

en natuurlijk ook INDISCHE KEUKEN met de bekende beelddrukken.

Optreden van het bekende echtpaar BEN SNIJDERS en de „Indische Troubadour” ALBERT VALK.

Het bekende doel:

Sociale hulpverlening aan Indische gerepatrieerden en spijtoptanten

Moderne Huiskamers

4 eetkamerstoelen, teak, met wollen
bekleding f 254.—
bijpassende uitschuiftafel . . . . . f 127.50
„ dressoir met ingebouwde bar . . . f 330.—
„ bergmeubels reeds vanaf . . . . . f 98.—

drie maanden rentevrij, natuurlijk bij
JAN RIJPSTRA N.V.

complete woninginrichting - dames-heren-kinderkleding -
haarden en elektrische huishoudelijke apparaten

de constant rebecquestraat 3-49 (bij G.E.B.)
den haag - telef. 333577

TEMBACO VAN NELLE NJANG PALING BAIK

*Sekali Van Nelle
Tetap Van Nelle!*

KETJAP
KAKI TIGA

PROEFT HET
ER IS GEEN BETERE!

MANIS, SEDENG DAN ASIN

Verkrijgbaar bij de meeste Indische 'toko's
over het gehele land en bij

VANKAKAWAT

Dr. Augusteilaan 40 - Rijswijk (Z.-H.)
Telefoon 984632

Piekerans van een
straatliijper

deel I en II door T.JALIE ROBINSON

Rechtsstreeks verkrijgbaar bij
TONG TONG
Prins Mauritslaan 36, Den Haag

of wat nóg gemakkelijker is: wanneer U ons
het verschuldigde bedrag (f 2.50 voor deel I
en f 3.50 voor deel II) gireert, krijgt U de
boekjes **onmiddellijk** thuisgestuurd

Wie
AMSTEL
drinkt...
doet zó

J. G. YSSEL DE SCHEPPER
Firmant Alg. Ass. bedrijf „Argo”

- Assurantiën
- Financieringen
- Hypotheekverz.

Kantoor en woonhuis Corn. de Witt-
laan 83, Den Haag, Tel. 557172

restaurant wijnants
v/h Cecil
Hollandse en Indische keuken
Hoogstraat 12 - Den Haag - Tel. 115300
Dir. M. WIJNANDS
v/h Grand Hotel, Makassar

VOOR LEDEN VAN „UIT EN THUIS”

In 1962 kunt U op de voordeligste manier naar Uw familie in Amerika en/of Canada

per

LOFTLEIDER De maatschappij
met de
laagste tarieven.

ICELANDIC AIRLINES

AMSTERDAM-NEW YORK retour **1289.-** ALLEEN VOOR ECHT-PAREN
via Reykjavik

LUXEMBOURG-NEW YORK retour **1168.-**
via Reykjavik

DIT ZIJN JAARRETOURS

Vlieg de Saga-route
Een sprookjesreis tegen een sprookjesprijs.
In 1962... naar Amerika...
„ONDER ONS IN GROEPSVERBOD”

Vraagt inlichtingen bij Mevr. M. Kruckel-Beiten,
Van Aerssenstr. 217, Den Haag, Tel. 070-558210

Laat U verwennen.
Gun Uzelf
een sprookje.

**VLEEG NU
BETAAL
LATER**

TELEFOONNUMMER IS MET INGANG VAN 1 MEI GEWIJZIGD IN 070-630260